

MONDROS MÜTAREKESİ'NİN İMZALANMA SÜRECİ VE MÜTAREKE TUTANAKLARINDA BOĞAZLAR KONUSU

Mahmut AKKOR*

Öz

Osmanlı Devleti, I. Dünya Savaşı'nda İttifak devletleri grubunda yer almış ve İngiltere'ye karşı mücadele etmişti. 4 yıl süren mücadelenin sonunda mağlup olmuş ve ateşkes talep etmek zorunda kalmıştı. Osmanlı Devleti'nin ateşkes talebini, 20 Ekim 1918'de General Townshend iletmişti. Karşılıklı görüşmeler sonucunda ateşkes talebi resmîyet kazanmış ve görüşme yeri olarak Ege Denizi'nin kuzeyinde Çanakkale Boğazı'nın batısında yer alan Limni Adası'nın Mondros limanı kararlaştırılmıştı. Mondros'a ulaşan Osmanlı heyeti, limanda demirli olan Agamemnon zırhlısına geçmiş ve görüşmeler burada gerçekleşmişti.

27 Ekim 1918 Pazar günü başlayan mütareke görüşmeleri, 5 oturumda gerçekleşmişti. Müzakereler, İngilizce ve Fransızca dillerinde yapılmıştı. Kayıtları tutan kâtipler, bu iki dilden birisini bildiği için iki ülkenin de kayıtlarında eksiklikler vardı. Mütareke görüşmelerini daha iyi kavrayabilmek için iki metnin de değerlendirilmesi gerekmektedir. Mütareke'nin uygulanması sırasında herhangi bir aksaklık ve yanlış anlaşılma olmaması için Mütareke'nin İngilizce metni esas alınmıştı.

Boğazlar bölgesinin denetimi ve istihkamların işgali konusu, mütarekenin ilk oturumundan imzanın atıldığı ana kadar gündemde kalmıştı. İngiltere, boğazlar bölgesinde tam hâkimiyet sağlamak isterken Osmanlı Devleti, boğazlardan serbest geçiş ve istihkamların denetlenmesi seçeneğini savunmaktaydı. Ayrıca Yunanistan ve İtalya konusundaki hassasiyet, gerek 1. madde gerekse de diğer maddelerde sürekli gündeme getirilmişti. Çalışmamızda Türk ve İngiliz tutanaklarında Boğazlar bölgesiyle ilgili olarak geçen konuşmalar birebir verilerek, konu hakkında neler konuşulduğu aslı bozulmadan aktarılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler

İngiltere, Osmanlı Devleti, I. Dünya Savaşı, Mondros, Mütareke

* Dr. Öğr. Üyesi, Kırklareli Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi, Kırklareli/Türkiye.
akkor@klu.edu.tr
ORCID: 0000-0003-0222-270X.
Makalenin Gönderilme Tarihi: 26.01.2019
Makalenin Kabul Tarihi: 07.03.2019
Makalenin Yayınlanma Tarihi: 25.03.2019
Makalenin Türü: Araştırma

THE SIGNING PROCESS OF MONDROS ARMISTICE AND THE SUBJECT OF STRAITS IN ARMISTICE REPORTS

Abstract

The Ottoman Empire took part in Allied/Central powers group in the World War I and fought against England. After 4 years of struggle, he was defeated and had to demand a ceasefire. On October 20, 1918, General Townshend delivered the Ottoman Empire's armistice request. As a result of the mutual negotiations, the ceasefire was officially accepted and the port of Mondros of Limnos Island, located at the west of the Dardanelles at the north of the Aegean Sea, was agreed for discussion. The Ottoman delegation, which arrived to Mondros, passed to the Agamemnon battleship, which was anchored in the port and in which negotiations took place.

The armistice talks, which started on 27 October 1918 Sunday, took place in 5 sessions. The negotiations were conducted in English and French. There were shortcomings in the records of the two countries, as the scribes who recorded knew one of these two languages. In order to better understand the armistice negotiations, both texts should be evaluated. The delegations used the English text of the Armistice in order to prevent any trouble and misunderstanding during the implementation of the armistice.

The control of the region of the straits and the occupation of fortifications remained on the agenda from the first session till the signing of the armistice. While England wanted to provide full dominance in the straits, the Ottoman Empire was defending the option of free passage from the straits and inspecting fortifications. In addition, the sensitivity of Greece and Italy was brought to the agenda both in Article 1 and in other articles. In our study, the speeches about the region of the straits in the Turkish and British records were given literally and what is discussed about the subject is tried to be conveyed natively.

Key Words

England, Ottoman State, World War I, Mondros, Armistice

GİRİŞ

Topraklarını genişletme hırsıyla Dünya'nın birçok bölgesine adım atan Avrupalı devletler her geçen gün zenginleşmekteydi. Daha çok bölgeye ulaşma ve güçlenme isteği kendi aralarındaki rekabeti de giderek sertleştirilmekteydi. İtalya ve Almanya'nın siyasi birliklerini tamamlamalarından sonra ülkeler arasındaki rekabet yoğun bir ekonomik ve siyasi yarışa dönüştü.¹

20.yy'ın başına gelindiğinde İtilaf ve İttifak devletleri olmak üzere iki büyük blok oluşmuştu ve dünya büyük bir savaşa doğru sürüklenmekteydi. Osmanlı Devleti, Avrupalı devletlerin kendi aralarında yaşadığı bu rekabetten mümkün olduğunca uzak durmaya çalışıyordu. Coğrafi yakınlık nedeniyle Avrupa'nın siyasetinden uzak kalmak pek kolay değildi. Aksine Osmanlı coğrafyası sömürgeci devletlerin iştahını kabartmaktaydı. İtalya'nın Trablusgarb'a saldırması sömürgecilik yarışının ortaya çıkardığı bir durumdu. Osmanlı Devleti, İtalyanların Trablusgarb'a saldırmasına engel olamamıştı.² Trablusgarb'a gönüllü giden subaylar haricinde İtalya'ya karşı topyekûn bir direniş gösterilememişti. 18 Ekim 1912 tarihinde imzalanan Uşi Antlaşması ile Osmanlı Devleti, Kuzey Afrika'daki son toprağını kaybetmişti.³

Trablusgarb Savaşı'nı fırsat bilen Balkan Devletleri, Osmanlı Devleti'ni Avrupa coğrafyasından atmak için Ekim 1912'de saldırıya geçmişlerdi.⁴ Devlet, 1912-1913 yılları arasında yaşadığı Balkan Savaşları'nda ağır kayıplar vermiş ve büyük topraklar kaybetmişti.⁵ Batı Trakya, tamamen elden çıkmış Meriç Nehri, Osmanlı Devleti'nin batıdaki sınırını oluşturmuştu.

Osmanlı Devleti, art arada aldığı mağlubiyetler ve Avrupa coğrafyasında her geçen gün artan gerginlikler yüzünden toprakları üzerinde kaygı duymaktaydı. Durumunu toparlamak ve olası bir savaşta yalnız kalmamak için İngiltere, Fransa ve Rusya'ya farklı zamanlarda ittifak tekliflerinde bulunmuş ancak hepsinden olumsuz cevap almıştı.⁶ Alınan olumsuz cevapların altında yatan en önemli sebep, şüphesiz ki büyük devletlerin Osmanlı Devleti'ne ait olan topraklara sahip olma istekleriydi.

¹ Oral Sander, *Siyasi Tarih, İlkçağlardan 1918'e*, İmge Kitabevi, Ankara, 2015, s. 230-232.

² (Public Record Office) PRO, HO 144/1168, *Italo-Turkish War*, 1911.

³ *Osmanlı Belgelerinde Trablusgarb*, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 2013, s. 544-553.

⁴ PRO, FO 195/2437, *The War*, 9 November 1912.

⁵ *Osmanlı Belgelerinde Balkan Savaşları I ve II*, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 2013.

⁶ Sevgi Çetinkaya, *Osmanlı Devletinin 1. Dünya Savaşına Girişi*, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Müdürlüğü, Doktora Tezi, İstanbul, 1995, s. 24-27.

İtilaf devletleri haricinde bir diğer ittifak teklifi, Almanya'ya yapılmıştı. İlk başlarda Almanya antlaşmaya sıcak bakmasa da⁷ Avrupa cephelerindeki sıkışıklığı aşmak ve üzerinde bulunan yükü daha geniş bir coğrafyaya yaymak için Osmanlı Devleti ile ittifak antlaşması imzalamak durumunda kalmıştı. 2 Ağustos 1914 tarihinde imzalanan antlaşma ile Osmanlı Devleti, resmen İttifak devletleri bloğunun bir parçası olmuştu.⁸ Görüldüğü üzere İttifak devletleri bloğunda yer alışı, bir tercihten ziyade zaruret sonucuydu.⁹

A. I. DÜNYA SAVAŞI VE OSMANLI DEVLETİ

Avusturya-Macaristan veliahdı Arşidük François Ferdinand'ın Saraybosna'da öldürülmesi¹⁰ üzerine Viyana hükümeti ile Sırbistan'ın arası bozulmuş ve 28 Temmuz 1914'te Belgrad'ın bombalanması ile I. Dünya Savaşı resmen başlamıştı.¹¹ Avrupalı devletlerin kendi aralarında yapmış oldukları ittifak antlaşmaları nedeniyle savaş, birkaç gün içerisinde tüm Avrupa'ya yayıldı.

Osmanlı Devleti, Almanya ile ittifak antlaşmasını imzaladığında savaş çoktan başlamıştı. Ekonomik ve askeri durumunu gerekçe gösteren devlet yönetimi, savaşa hemen girme noktasında isteksizdi ve süreci uzatmaya çalışıyordu. Osmanlı donanmasına ait gemilerin 29 Ekim'de Karadeniz'de Ruslara ait olan Odessa, Feodosya, Sivastopol ve Novorosisk limanlarını bombalaması¹² üzerine Rusya, Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etti ve Kafkasya üzerinden taarruza geçti.

Osmanlı Devleti, Kafkasya'dan hareket eden Ruslara 11 Kasım 1914'te savaş ilan etmiş ve resmen savaşın bir parçası olmuştu.¹³ Savaşın şiddetinin büyük olacağını bilen ve mümkün olduğunca az zarar görmek isteyen Osmanlı Devleti, 14 Kasım'da Cihad-ı Ekber ilan ederek Dünya Müslümanlarının desteğini talep etmişti.¹⁴

Osmanlı Devleti, yaşanacak büyük mücadele ayakta kalmak için çok büyük bir sınav vermek zorundaydı. Toprakları üzerinde niyetlerini bildiği İtilaf devletleri ile artık resmi olarak savaş halindeydi ve macera arayacak durumda değildi. Savaşı kazanacaklarından son derece emin olan İtilaf devletleri, kendi aralarında imzalamış oldukları gizli antlaşmalar ile savaş

⁷ Alman İmparatoru Kaiser Wilhelm, Almanya'nın İstanbul'daki Büyükelçisine 20 Ekim 1913'te gönderdiği bir yazıda "Türkleri müttefik olarak bir savaşta yanımıza almak onları sırtımızda taşımak anlamına gelecektir" diyordu, (İlhan Bardakçı, "Büyük Dehşetin 80. Yılındayız", *Tarih ve Medeniyet*, Sayı: 6, Ağustos 1994, s.13)

⁸ Bardakçı, *Büyük Dehşetin 80. Yılındayız*, s.13-14.

⁹ Mithat Şükrü Bleda, *İmparatorluğun Çöküşü*, Remzi Kitapevi, 1979, s. 78-79.

¹⁰ Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, Alkım Kitapevi, İstanbul, 2001, s. 100.

¹¹ Rifat Uçarol, *Siyasi Tarih*, Filiz Kitapevi, İstanbul, 2000, s. 462.

¹² İsmet Görgülü, *On Yıllık Harbin Kadrosu (1912-1922)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1993, s. 51.

¹³ Görgülü, *On Yıllık Harbin Kadrosu (1912-1922)*, s. 51.

¹⁴ Sabah, "Dünkü Tezahürat-ı Milliye", Sayı: 9038, İstanbul, 15 Kasım 1914, s. 1.

sonrasında uygulanmak üzere Osmanlı Devleti'ne ait toprakları pay etmişlerdi. Rusya'nın yüzyıllardır istediği Boğazlar bölgesindeki talepleri, 16 Mart 1915'te İngiltere ve 10 Nisan 1915'te de Fransa tarafından kabul edilmişti.¹⁵ Ayrıca, Mart 1916'da imzalanan Petrograt Protokolü ile Doğu Anadolu ve Doğu Karadeniz de yine Rusya'ya bırakılıyordu.¹⁶ İtalya ile imzalanan 1915 Londra¹⁷ ile 1917 Saint Jean de Maurienne¹⁸ antlaşmaları Batı Anadolu ile Antalya-Konya bölgesi İtalyanlara verilmişti. Ortadoğu'nun paylaşılması İngiltere ve Fransa arasında imzalanan Skyes-Picot antlaşması¹⁹ ile gerçekleştirildi. Ortadoğu planını uygulamaya koymada McMahon-Şerif Hüseyin²⁰ görüşmesi son derece önemli bir aşamaydı.

Toprakları üzerinde bu kadar büyük planlar yapılan Osmanlı Devleti'nin savaşı kazanmaktan başka çaresi yoktu. Taarruz, savunma ve müttefiklerine yardım cepheleri olmak üzere 4 yıl boyunca verilen mücadele sonucunda istenen başarı elde edilememişti. İttifak devletleri, 1918 yılı Eylül ayı ile birlikte teslim olmanın işaretlerini vermişti. Bu durum şüphesiz Osmanlı Devleti'nin de geleceğini yakından ilgilendirmekteydi.

B. I. DÜNYA SAVAŞI'NIN SONU VE MONDROS MÜTAREKESİ'NE GİDEN YOL

1918 yılı Eylül ayı ile birlikte savaşın sonu görünmeye başlamıştı. Bulgaristan, 29 Eylül 1918'de İtilaf devletleri ile ateşkes antlaşması imzalayarak savaştan ilk çekilen oldu.²¹ Almanya'nın da artık bu büyük savaşı sürdüremeyeceği anlaşılmıştı. Nitekim Osmanlı Devleti'nden birkaç gün sonra 3 Kasım 1918'de Almanya²² ve Avusturya-Macaristan²³ da ateşkes antlaşması imzalayarak savaştan çekilmiş ve bu büyük savaş sona ermişti. Osmanlı Devleti'nin Almanya'nın mağlup oluşundan etkilenmemesi mümkün değildi. Çünkü ciddi manada askeri ve mali destek almaktaydı. Olumsuz tablo devlet yönetimini de etkilemiş ve kabine değişikliği ile Ahmet İzzet Paşa, 14 Ekim 1918'de yeni hükümeti kurmuştu.²⁴

Ahmet İzzet Paşa'nın öncelikle amacı daha fazla kayıp vermeden savaşı sonlandırmaktı. İngiltere'ye sunulacak bir ateşkes teklifi, Osmanlı Devleti

¹⁵ Tercüman Gazetesi, "Rus Gizli Belgelerinden Türkiye'nin Paylaşılması", 13 Ocak-14 Ocak 1992, s. 8.

¹⁶ Zehra Arslan ve Yeliz Usta, "Rize'de, Birinci Dünya Savaşı Yıllarında Rus Donanmasının Faaliyetleri ve Göçmenlerin Durumu (1915-1917)", *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, Yıl 9, Sayı 17, Güz 2014, s. 73.

¹⁷ (Parliament Archive) PA, LG/F/200/1, *Treaty of London*, 26.04.1915.

¹⁸ PRO, FO 93/48, *Agreement of Saint-Jean-de-Maurienne*, 18.08.1917.

¹⁹ PRO, CAB 23-14-35, *The Sykes-Picot Agreement*, 03.10.1918.

²⁰ (British Library) BL, IOR/L/PS/12/3349, *McMahon-Hussein Correspondence*, 25.04.1923-25.01.1940.

²¹ PRO, ADM 116/1651, *Terms of Armistice*, 1918.

²² PRO, ADM 116/1651, *Armistice with Germany*, 1918.

²³ PRO, ADM 116/1651, *Terms of Armistice*, 1918.

²⁴ Sina Akşin, *İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2004, s. 18.

adına I. Dünya Savaşı'nı bitirecekti. Ahmet İzzet Paşa, daha Sadrazam olmadan önce 3 Ekim 1918'de Kut'ülAmare Savaşı'nda İngiltere'den esir alınan ve Heybeliada'da esir tutulan General Townshend ile bir görüşme yapmıştı. Görüşmede savaşla ilgili genel durum değerlendirmesi ve İngiltere ile muhtemel bir ateşkes ihtimali üzerinde durulmuştu.²⁵ Bu tarihte Ahmet İzzet Paşa, Sadrazam olmadığı için bu görüşme, karşılıklı fikir alışverişi şeklinde sürmüştü.

Ahmet İzzet Paşa'nın General Townshend ile görüşme yaptığı günlerde Osmanlı devlet adamları da İngiltere ile ateşkes için girişimlerde bulunmaktaydı. Almanların 4 Ekim'de İsviçre aracılığıyla, Avusturyalıların ise 5 Ekim'de İsveç aracılığıyla Amerika'ya ateşkes teklifinde bulunması Osmanlı Devleti'ni de harekete geçişmişti.²⁶

Talat Paşa hükümetinin sonlanmasına yakın bir tarihte İzmir Valisi Rahmi Bey'in girişimleri ile vilâyetin Hariciye işleri müdürü Karabi Bey ile İzmir'de ticaretle meşgul Fransız tebaasından M. Giraud'u İngiltere ile ateşkes imkânı aramak üzere görevlendirilmişti. İzmir'den Liverpool kruvazörü ile hareket eden heyet, 6 Ekim'de Yunanistan'ın Pire Limanına ulaşmıştı. Burada Atina'daki İngiliz ve Fransız elçileriyle görüşmüşler ancak olumlu bir cevap alamadan geri dönmüşlerdi.²⁷

Yeni hükümette Bahriye Nazırı olarak görev alan Rauf Bey'e 15 Ekim'de mektup yazan General Townshend, İngiltere ile yapılacak ateşkes görüşmesinde aracı olabileceğini ifade etmişti. Rauf Bey, bu teklife olumlu yaklaşmış ve konuyu Sadrazam'a açmıştı. Sadrazam Ahmet İzzet Paşa, devlet içerisinde ateşkes çarelerinin arandığı bir dönemde General Townshend'in görüşme teklifini kabul etmişti. 17 Ekim'de Sadrazam Ahmet İzzet Paşa ile görüşen General Townshend, arabuluculuk için müsaade alınca vakit kaybetmeksizin yolculuk hazırlıklarına başlamıştı. 18 Ekim'de yola çıkan General Townshend, 20 Ekim'de Mondros'a ulaşmıştı. Burada Osmanlı Devleti'nin ateşkes teklifini İngiliz komutanlara iletmiş ve görüşmelerin önü açılmıştı.²⁸

Savaş bitirme taraftarı olan İngiltere, kendisine iletilen bu teklifi geri çevirmemişti. Müttefikleri ile zaten öncesinde iletişimde olan İngiltere, mü-

²⁵ Charles V. F. Townshend, *Irak Seferi ve Esaret*, Yeditepe Kitapevi, İstanbul, 2007, s. 643-644.

²⁶ Selahattin Tansel, *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar*, Cilt 1, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1991, s. 9.

²⁷ Rauf Orbay, *Cehennem Degirmeni*, Cilt 1, Emre Yayınları, İstanbul, 1993, s. 87. Karabi Bey, İzmir Valisi Rahmi Bey tarafından 4 Ekim'de kaleme alınan ateşkes teklifini içeren mektubu Earl Granville elden takdim etmişti. Görüşmeler Pire limanında gemide yapılmış hatta karaya dahi ayak basılmamıştı. Türk heyeti, Pire'den ayrıldıktan sonra Karabi Bey, Earl Granville'e iletmek üzere Liverpool kruvazörünün kaptanıyla 7 Ekim tarihli bir mektup gönderir. Ateşkes çareleri arayan Karabi Bey bu girişimden de olumlu bir sonuç alamaz. (PRO, ADM 116/1823, *Regarding Certain Overtures from the Turkish Government*, 24 October 1918).

²⁸ Townshend, *Irak Seferi ve Esaret*, s. 646-654.

tareke görüşmeleri için gerekli çalışmayı başlatmıştı.²⁹ İngiltere'nin Akdeniz Filosu Komutanı olan Amiral Calthorpe, 23 Ekim 1918'de İngiliz hükümeti tarafından Osmanlı Devleti ile yapılacak görüşmeleri yürütecek yetkili kişi olarak tayin edilmişti.³⁰ Aynı gün Ahmet İzzet Paşa'ya bir telgraf gönderen Amiral Calthorpe, görüşmelerin başlaması için Osmanlı delegelerinin gönderilmesini talep etmişti.³¹

Amiral Calthorpe'dan olumlu cevap gelince mütareke görüşmeleri için hazırlıklar başlamıştı. Damat Ferit Paşa, görüşmelere kendisi katılmak istemiş ancak Ahmet İzzet Paşa, buna razı olmamıştı. Ahmet İzzet Paşa, Padişah Vahdettin'in huzuruna çıkıp Damat Ferit'i kastederek "Bu adam mecnundur; bu misillü vezaif-i mühimme kendisine nasıl tevdi olunabilir" diyerek düşüncesini iletmış ancak padişahı ikna edememişti.³²

24 Ekim'de Sadrazam ve hükümet üyeleri, Babıali'de kendi aralarında yapmış oldukları görüşme sonucunda Padişah'ın kararının aksine baş delege olarak Bahriye Nazırı Rauf Bey'in, delege olarak da Hariciye Müsteşarı Reşat Hikmet Bey'in gitmesinin uygun olacağı konusunda hemfikir olmuşlardı. Kararın Padişah'a iletilmesi görevi, MabeynBaşkatibi Ali Fuad Bey'e verilmişti.³³

Ali Fuad Bey, Padişah'ın huzuruna çıkmış ve zor da olsa durumu arz etmişti. Padişah Vahdettin, kararına karşı gelmenin nazik bir istifa demek olduğunu söyleyince Ali Fuad Bey, kendisini teyit ederek "Evet efendim istifa demek" demişti. Konuşmanın ardından Padişah, Ali Fuad Bey'in oda da beklemesini söylemiş ve Damat Ferit ile tekrar görüşmeye gitmiştir. Görüşme sonrasında Başkatibine, "Ferid Paşanın izamını isteyişim maslahata bir faide olur mülâhazasıyla idi; yoksa işi bozmak maksadına değil, Madem ki bu derece izam olunuyor, ben de onun gönderilmesinden sarf-ı nazar ederek kendisini tatlılıkla savdım. Ancak gönderilecek murahhaslara verilecek talimata şu mütaleatımın dercini kat'ıyyen arzu ederim" demiş ve konuşmasına şöyle devam etmişti:

"1. Hilafet-i celile ve Saltanat-ı seniyye ve Hanedan-ı Osmani hukukunun temami-i mahfuziyetinin temini.

2. Bazı eyalata verilecek muhtariyet-i idarenin şekil ve mahiyeti temin olunarak muhtariyetin yalnız idari olup siyasi olmaması, şayet hiçbir çare

²⁹ PRO, CAB 23/14, *War Cabinet 489 B*, Draft Minutes of a meeting of the War Cabinet held at 10 Downing Street, S.W. on Tuesday 22nd October, 1918 at 12 noon; PRO, CAB 23/14, *War Cabinet 482A*, Draft Minutes of a meeting of the War Cabinet held at 10 Downing Street, S.W. on Thursday, October 3, 1918, at 5 p.m.

³⁰ PRO, ADM 116/823, *Request for Papers Relating to the Turkish Cease*, 17 November 1919.

³¹ Ali Fuad Türkgeldi, *Mondros ve Mudanya Mütarekelerinin Tarihi*, Güney Matbaacılık ve Gazetecilik T.A.O., Ankara, 1948, s. 29.

³² Ali Fuad Türkgeldi, *Görüp İşittiklerim*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1949, s. 168.

³³ Türkgeldi, *Görüp İşittiklerim*, s. 169.

ve imkan bulunamayıp ta siyasi olacak ise istiklaliyet daha ehven olacağı ve eğer siyasi muhtariyeti kabul edecek olursak alem-i islama ihanet etmiş olacağımız fikrindeyim.”³⁴

İngiltere ile görüşmeleri 3 kişilik heyet yürütmüştü. Baş delege olarak Bahriye Nazarı Rauf Bey belirlenmişti. Hariciye Nezareti’nden müsteşar Reşat Hikmet Bey, askeri murahhas olarak Kurmay Yarbey Sadullah Bey heyette bulunan diğer müzakerecilerdi. Vükelâ heyeti, hızlıca bu kişilerin vazifelerini onayladı. Bu suretle teşekkül eden heyetin, mütareke yapmağa yetkin olduğunu bildiren evrak, hazırlanıp Sadrazam ve Hariciye Nâzırı tarafından imzalandı.³⁵

Ahmet İzzet Paşa; Hariciye Nezareti ve Harbiye Nezareti tarafından hazırlanan ve kabine tarafından uygun görülen 8 maddelik talimatı, görüşmelere gidecek olan heyete vermişti. Talimat metninde şu noktalara temas edilmişti:

1. Boğazların Açılması: Boğazların savaş ve ticaret gemilerine açılması kabul edilmekteydi. Yalnız, Yunan harp gemilerinin geçmesine müsaade edilmiyordu. Boğazlar, Osmanlı askeri tarafından muhafaza edilecek ama gerekirse İngiliz subaylarından kontrol amaçlı bir miktar asker bulunabilecekti.

2. Askerin terhisi: Dahili asayişin muhafazası için bir miktar askerin haricindekiler terhis edilecektir. Yabancı subay ve askerler uygun zamanda memleketlerine gönderilecektir.

3. Mütarekenin imzalandığı gün, savaş görmeyen alanlara dokunulmayacaktır.

4. Memleketin hiçbir noktasına askeri kuvvet çıkarılmayacaktır. Denizde ve karada asayıştan Osmanlı hükümeti sorumludur. Hükümet idaresine hiçbir surette müdahale edilmeyecektir.

5. Karadeniz’de Alman tehlikesine karşı tüm savunma önlemlerini almak Osmanlı hükümetine aittir. Lakin İngilizler, kendilerine kanaat gelecek tarzda denetleme yapabilirler.

6. Mütareke imzalandıktan sonra ticaret serbestliği olmalıdır.

7. Mütareke’nin imzasından sonra Almanya’nın Osmanlı Devleti’ne borç vermesi devam edemeyeceği için ihtiyaç duyulduğunda para yardımında bulunulması gerekmektedir.

8. Milli gururu incitecek her çeşit istek reddedilecektir. Alman ve Avusturya-Macaristan askerleri, elçilik memurları vb. 2 ay gibi bir süre zarfında memleketlerine gönderileceği kabul edilmektedir. Bu grupların dışında

³⁴ Türkgeldi, *Görüp İşittiklerim*, s. 170.

³⁵ Orbay, *Cehennem Değirmeni*, s. 85.

kalanların gönderilmesi kabul edilemez çünkü bu ülkelerde bulunan Osmanlı uyrukluların da başta öğrenciler olmak üzere sınır dışı edilmesi söz konusu olacaktır.³⁶

Osmanlı delegeleri, ellerinde sınırları çizilmiş bir talimat metni ile Mondros'a hareket ederken Wilson İlkeleri ışığında bir ortak metin üzerinde uzlaşmaya varılacağını ümit ediyorlardı fakat beklentilerin çok uzağında bir metinle karşılaşılınca olumlu havanın dağılması uzun sürmeyecekti.

Delegelerin belirlenmesinin ardından vakit kaybetmeden mütareke görüşmelerine başlanması istenmekteydi. Ekimin 24'ünü 25'ine bağlayan gece Peykişevket kruvazörü ile İstanbul'dan ayrılan Rauf ve Reşat Hikmet Beyler, önce Bandırma'ya oradan da trenle İzmir'e hareket etmişlerdi. İzmir'de Yarbay Sadullah Bey'in diğerlerine katılmasıyla müzakere heyeti tamamlanmış oldu. 26 Ekim sabahı erken saatte Zafer römorkuyla denize açılan heyet, Foça açıklarında İngilizlere ait küçük bir balıkçı teknesi ile yola devam edilmişti. Midilli Adası'nın en batı ucu olan Sığır açıklarında bekleyen Liverpool kruvazörü ile de yolun geri kalanı kat edilmiş ve 26 Ekim akşamı saat 22.00 civarında Limni adasının Mondros limanına ulaşmıştı.³⁷ Osmanlı heyeti, Mondros limanına geç vakitte geldiği için görüşmelerin ertesi gün başlaması kararlaştırılmıştı.³⁸

C. Mondros Mütarekesi Görüşmelerinin Başlaması

Mondros Limanı'nın güney kısmında demirli Agamemnon zırhlısında gerçekleştirilen görüşmeler, 27 Ekim 1918 Pazar günü saat 09.30'da başlamıştı. Toplamda 4 gün süren görüşmelerde 5 oturum gerçekleştirilmişti. Mütareke, 30 Ekim günü saat 21.15'te başlayan 5. oturumun sonunda 21.40'ta imzalanmıştı.³⁹

Mütareke'ye ilişkin görüşmeler, 5 oturumda gerçekleşmişti. Oturum günleri ve saatleri:⁴⁰

1. Oturum: 27 Ekim 1918 Pazar	(09.30 – 13.00)
2. Oturum: 27 Ekim 1918 Pazar	(15.30 – 19.25)
3. Oturum: 28 Ekim 1918 Pazartesi	(15.00 – 20.15)
29 Ekim 1918 Salı - Toplantı yok	
4. Oturum: 30 Ekim 1918 Çarşamba	(09.10 – 12.25)
5. Oturum: 30 Ekim 1918 Çarşamba	(21.15 – 21.30)

³⁶ *Türk İstiklal Harbi, Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı*, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Bşk.lığı Yayınları, Ankara, 1999, s. 34-35.

³⁷ Orbay, *Cehennem Değirmeni*, s. 85-86.

³⁸ Orbay, *Cehennem Değirmeni*, s. 90.

³⁹ PRO, ADM 116/823, *Turkey*, 30 November 1918.

⁴⁰ Oturum saatlerine ilişkin olarak Türk ve İngiliz kayıtlarında farklılıklar vardır. Sabah ve öğleden sonra şeklinde oturumların ayırımı doğrudur ancak başlangıç ve bitiş saatlerinde değişiklikler görülmektedir.

İngiltere adına görüşmeleri, Koramiral Arthur Gouch Calthorpe başkanlığında Tümamiral Michael Culme Seymour, Yüzbaşı Charles Edward Lynes, Binbaşı Gerald Charles Dickens ve adı belirtilmeyen teğmen rütbesinde bir kâtipten oluşan 5 kişilik heyet yürütmüştü.⁴¹ Osmanlı Devleti'ni temsilen başkanlığını Rauf Bey'in yaptığı Reşat Hikmet Bey, Sadullah Bey ve kâtip olarak Ali Fuad Bey'den oluşan 4 kişi⁴² hazır bulunmuştu.⁴³ Osmanlı heyetinin görmeyi beklediği ve İngiltere ile görüşmelerin önünü açan General Townshend, herhangi bir oturuma katılmamıştı.⁴⁴

Heyetler, 27 Ekim Pazar günü saat 08.30 civarında ilk oturum için bir araya gelmişlerdi. Amiral Calthorpe, İngiliz heyetinde kimlerin olacağını Osmanlı delegelerine tanıtmıştı. Kısa bir tanışma faslının ardından Rauf Bey, mütareke görüşmeleri başlamadan evvel Amiral Calthorpe ile başbaşa görüşmeyi talep etmişti. Rauf Bey'in amacı resmi görüşmelerden önce yapılacak ikili diyalog ile gergin geçeceği düşünülen ortamı bir nebze olsun yumuşatmak ve Osmanlı Devleti lehine olumlu bir hava oluşturmaktı. Amiral Calthorpe, görüşmeyi kabul etmişti ancak Amiral Seymour'un da kendisine eşlik etmişti. Görüşme, müzakere odasının yanındaki istirahat salonunda gerçekleşmişti.⁴⁵ Rauf Bey, görüşmeden olumlu bir sonuç aldığını düşünse de mütareke maddeleri konuşulmaya başlayınca acı gerçek ortaya çıkacaktı.

Mütareke görüşmeleri İngilizce ve Fransızca gerçekleştirilmişti. Rauf Bey iyi derecede İngilizce bilirken Reşat Hikmet Bey ve Sadullah Beyler sadece Fransızca konuşabilmekteydiler.⁴⁶ Amiral Calthorpe, Fransızcaya son derece hâkimdi. Heyetteki kişilerin dil becerileri dikkate alındığında görüşmelerin iki dilli yürütüldüğü yani İngilizce ve Fransızca yapıldığı net şekilde anlaşılmaktadır. Fakat konuşmaların çoğunlukla Fransızca yapıldığını belirten kayıtlar da vardır.⁴⁷

Mütareke'nin 1. maddesiyle ilgili olarak gerçekleştirilen görüşmeler, İngilizce ve Türkçe tutanaklarda geçtiği haliyle aynen verilmiştir. İngilizce

⁴¹ PRO, ADM 116/823, *Turkey*, 30 November 1918; Orbay, *Cehennem Değirmeni*, s. 90.

⁴² Mondros Mütarekesi görüşmelerine katılan heyetle ilgili olarak resmi kayıtlarda hep 4 kişinin adı geçer; Rauf Bey, Reşat Hikmet Bey, Sadullah Bey ve Ali Fuad Bey. Fakat mütareke görüşmeleri devam ederken Rauf Bey, İstanbul ile telgraf iletişimi kurması için Yüzbaşı Tefik Bey'i İzmir'e gönderdiğini belirtiyordu. Ayrıca Yüzbaşı Sait Bey de yaver olarak Mondros'ta bulunmaktaydı. Dolayısıyla Osmanlı heyeti, 4 değil 6 kişiden oluşmaktaydı (PRO, ADM 116/823, *Turkish Armistice*, 9 April 1920, s. 37).

⁴³ Türk geldi, *Mondros ve Mudanya Mütarekelerinin Tarihi*, s. 33.

⁴⁴ PRO, ADM 137/952, *Mediterranean Telegrams*, 28 October 1918.

⁴⁵ Orbay, *Cehennem Değirmeni*, s. 90-92.

⁴⁶ PRO, ADM 116/823, *Turkey*, 30 November 1918.

⁴⁷ Gwynne Dyer, "The Turkish Armistice of 1918: 2: A Lost Opportunity: The Armistice Negotiations of Moudros", *Middle Eastern Studies*, Vol. 8, No. 3 (Oct., 1972), p. 346.

tutanaklar, Puplic Record Office^{48'}den temin edilmiştir ve birebir tercümesi kullanılmıştır. Türkçe kayıtlar, Mütareke görüşmelerinde kâtiplik yapan Ali Fuat Bey'e ait olup kayıtların orijinaline Osmanlı Arşivi'nden ulaşmak mümkündür.⁴⁹ Yazıda konunun anlaşılabilirliğini sağlamak için Osmanlıca kayıtlar yerine Ali Fuat Bey (Türkgeldi)'in kayıtlarının Türkçe sadeleştirilmiş haline yer verilmiştir.⁵⁰

Ç. Maddelerin Görüşülmesi

Amiral Calthorpe, mütareke yapmak için ilk dört maddede hiçbir değişiklik yapılamayacağını ve hükümetinin bunlar üzerinde tartışma kabul etmeyeceğini kesin bir dille ifade etmişti. Bu maddeler kabul edildiği takdirde, diğer maddeleri müzâkereye koyabileceğini söylemişti. Bunun üzerine Rauf Bey, mütareke şartlarını gösteren maddelerin hepsini bilmeden yalnız bu dört madde üzerinden sonuca ulaşamayacağını ve şartların hepsinin bilinmesinin kendileri için zaruri olduğunu dile getirmişti. Rauf Bey'in teklifi kabul edilmiş ve maddeler tek tek okunduktan sonra görüşmelere başlanmıştı.⁵¹

27 Ekim Pazar günü gerçekleşen iki oturumda mütarekenin ilk 19 maddesi görüşülmüştü. Şartlar son derece ağırdı ve görüşmeler Osmanlı heyetinin beklediği gibi gitmiyordu. 1, 4, 7, 9, 10, 12, 13, 15, 16, 17 ve 19. madde olmak üzere 11 maddeye tekrar dönülecek şerhi düşülmüştü. 28 Ekim Pazartesi günü sabahтан toplantı olmamış, öğleden sonra tek toplantı gerçekleştirilmişti. Bu toplantıda bir gün önce konuşulan ve karara varılamayan konular üzerinde durulmuş, ardından diğer maddelere geçilmişti. Osmanlı heyeti tarafından İstanbul'a gönderilen telgrafların cevapları gelmediği için 29 Ekim Salı günü herhangi bir toplantı gerçekleşmemişti. 30 Ekim Çarşamba günü sabahтан bir araya gelinmişti. 4. kez gerçekleşen oturumda tartışmalı olan maddeler yeniden gözden geçirilmişti. Osmanlı heyeti, İstanbul'dan gelen cevap doğrultusunda hareket etmek istiyordu ancak bazı maddelerde anlaşmak pek kolay gözüküyordu. Çarşamba günü akşam 5. kez toplanıldı ve Mütareke'nin son hali imza edildi.⁵²

⁴⁸ İngiliz Ulusal Arşivi'dir. Bu arşive ilişkin belgeler, "PRO" koduyla kullanılmıştır ve ilk kullanıldığı yerde arşiv açıklaması yapılmıştır.

⁴⁹ BOA. HR. SYS., 2305/20. Bunun haricinde kayıtların ayrı ayrı tutulduğu diğer dosyalar: BOA. HR. SYS., 2563/1, BOA. HR. SYS., 2563/2, BOA. HR. SYS., 2563/3, BOA. HR. SYS., 2563/4, BOA. HR. SYS., 2563/5, BOA. HR. SYS., 2563/6, BOA. HR. SYS., 2563/7.

⁵⁰ Celal Bayar, *Ben de Yazdım*, Cilt 1, Sabah Kitapları, İstanbul, 1997, s. 32-59.

⁵¹ Orbay, *Cehennem Değirmeni*, s. 93-95.

⁵² PRO, ADM 116/823, *Turkish Armistice*, 9 April 1920, s. 1-62.

Madde 1: Çanakkale ve İstanbul Boğazlarının açılması ve istihkâmların işgali”

İngiltere, 1. madde olarak Çanakkale ve İstanbul Boğazlarının açılması ve istihkâmların işgalini görüşmeye açmıştı. Mütareke’nin imzalandığı güne ve saate kadar bu konu defalarca gündeme gelmişti. İlk etapta Boğazlar konusunun İngiliz tutanaklarında nasıl geçtiği aktarılacaktır. Ardından Türk tutanakları değerlendirilecektir.

27 Ekim Pazar günü sabah oturumu;

“Türk delegeler kimlik belgelerini sundu ve Başkumandan⁵³ kendisine verilen yetki ile delegelerle görüşmeye başladı.

Başkumandan

İlk koşulumuz şudur. Çanakkale Boğazı’nın açılması ve Karadeniz’e güvenli geçiş. Çanakkale ve Karadeniz istihkâmlarının İtilaf güçlerine devri.

Rauf Bey

Bu madde ile ne söylemek istediğinizi çok iyi anlıyoruz. Çanakkale Boğazı’ndan geçerken ve Karadeniz’e giderken bu yolların tekrardan kapanmamasını güvence altına almak istiyorsunuz. Bana göre bunu gerçekleştirmek için farklı yollar var. Türk İmparatorluğu⁵⁴’nun içerisindeki durum göz önünde bulundurulduğunda bu istihkâmların siz ve müttefikleriniz tarafından işgaline itiraz ediyoruz. Bugün Türkiye⁵⁵’deki iç meselelerle ilgili olarak tam bir kontrol sağladığımızı tüm sorumluluğu alarak söyleyebilirim. Ancak İtilaf güçleri istihkâmları kendi komutası altına alırsa diğer milletlerin Türkiye’de birçok sorun yaratmasına imkân sağlayacaktır. Bu durum genel bir huzur ortamına ulaşmamıza ve barışçıl bir hükümet ümidimize zarar verecektir. Bunun çok ciddi bir kaygı olduğunu düşünüyoruz. Fakat güvende olabileceğiniz ve istihkâmların sizin aleyhinize kullanılmayacağı daha iyi ve daha kolay maddeler düzenleyebiliriz. İsterseniz istihkâmlar düşmanınıza karşı kullanılabilir.

Başkumandan

Üzgünüm ama bu hükümetimi memnun etmeyecektir. Ülkenizde her şey değişebilir ve mevcut hükümetinizin istikrarlı olduğuna dair bir şüphem olmasa da hükümetinizin devrilmesi durumunda elimizde Karadeniz’e geçişin güvenli olacağına dair bir güvence olmayacaktır.

Rauf Bey

Bu meseleyi çözmek amacıyla herhangi bir hükümetin istihkâmları kullanmaya teşebbüs etmesi gibi bir durumda istihkâmların bu hükümetler tarafından etkin bir şekilde kullanılmaması için ortak bir komite ile gerekli korumayı sağlayabiliriz. Bunun yanı sıra ortak bir komitenin gözetimi ve denetimi altında askeri mühimmat

⁵³ Görüşmelerle ilgili verilen kısım, İngiliz belgelerine dayandırılarak aktarılmıştır. Bu nedenle “Baskumadan” kelimesi ile Koramiral Arthur Gouch Calthorpe kastedilmektedir.

⁵⁴ Osmanlı Devleti kastedilmektedir.

⁵⁵ Anadolu coğrafyası, İngiliz belgelerinde Türkiye olarak geçmektedir.

tedarikini kontrol etmenin farklı yolları var. Bunun, boğazlardan güvenli geçiş için yeterli bir güvence sağlayacağını düşünüyorum. Mayınlı araziler ile ilgili bilgi verebiliriz.

Başkumandan

Korkarım ki hükümetim bunu onaylamayacaktır. Bunun çok önemli bir konu olduğunu kabul ediyorum; ancak boğazların kontrolünü elimize aldığımızdan tamamiyle emin olmak istiyorlar. Ben bir siyasetçi değilim ve savaştan sonra ne olacağını bilmiyorum ama basında boğazların uluslararası serbest geçişe açılması gerektiği üzerinde tartışıldığını gördüm ve bu yönde ilerleyecekmiş gibi gözüküyor. Uluslararası serbest geçiş olursa şüphesiz istihkâmlar daha sonra silahsızlandırılacaktır. Bu sırada İtilaf güçlerinin bu konuda emin olmasının tek yolu, istihkâmların kontrollerinin altında olmasıdır ve bu da sadece istihkâmların işgali ile gerçekleşebilir. Sadece istihkâmları işgal etmek istediklerini söylüyorlar. Türklerin istihkâmların kullanılması konusundaki hassasiyetlerinin üstesinden gelinebileceğini düşünüyorum.

Rauf Bey

Bilmiyoruz. Bunun Türk İmparatorluğu'ndaki iç meseleleri nasıl etkileyeceğine dair bir şey söyleyemiyoruz. İstihkâmlar elimizde kalmaya devam ederse ve donanmaya güvenli bir geçiş sağlayabilirsek bu durumun İtilaf güçlerine daha çok faydalı olacağını düşünüyorum. Size direnmek için Deniz Filosu olarak adlandırabileceğimiz bir donanmaya sahip değiliz ve silahların kuyruk sürgülerini çıkararak saf dışı bırakabilirsiniz. İstihkâmları işgal etmek için güç kullanmaya neden gerek var?

Başkumandan

Türk halkının istihkâmların belli bir seviyeye kadar Almanların denetimi altında olduğunu bildiklerini düşünüyorum. Almanlar tarafından denetlenebiliyorsa neden aynı şey İtilaf güçleri tarafından yapılamasın?

Rauf Bey

Denetleme başka, işgal ise bambaşka bir konudur. Almanlar, evet. Alman askerler istihkâmların birinde görevlendirilmişti. Ancak daha önce size şahsen söylediğim gibi bunu yapmak zorunda kaldık. Şu an istediğimiz bize yeni bir şansın verilmesi ve insanların hüsnüniyetimize zarar vermemesi. Sonsuza kadar dost kalmak istiyoruz. Temiz ve belirgin bir dostluk ilişkisine sahip olmak istiyoruz. Almanlar, Rusya'da bu işgal politikasını denemiştir ve bu politika başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bu, Almanların politikasındaki zayıf noktaydı. Tatmin eden yeni bir düzenleme yapmak istiyoruz ve bu yönde düşünmekteyiz.

Başkumandan

Aldığımız istihbarata göre Türkiye barış yapmak istiyor.

Rauf Bey

Evet, öyle.

Başkumandan

Barış yapmanın en hızlı yolu, bu önemli konularda anlaşmaya varmaktır. İngiltere hükümeti bu önemli konu üzerinde dikkatle durmaktadır. Şüphesiz ateşkesteki en önemli hususlardan biridir. Hükümetin bu konu üstünde duracağından oldukça eminim. Bu nedenle bunu kabul etmeniz için akıllıca olacağını düşünüyorum.

Daha sonra diğer küçük konularda Türkiye'nin gururunu koruyabilirsek elimden gelen çabayı göstereceğim. Fakat bu temel konulardan biridir. Hükümetimiz "Bizimle savaştınız. Belirli istihkâmları işgal etmediğimiz ve Karadeniz'e geçmediğimiz sürece ateşkes yapmayacağız." diye iletti.

Rauf Bey

Belirli istihkâmlar mı yoksa bütün istihkâmlar mı demek istiyorsunuz?

Başkumandan

"Çanakkale ve İstanbul Boğazlarındaki istihkâmlar" bütün istihkâmlar demektir.

Rauf Bey

İstihkâmların Almanlar tarafından işgali hususunda biraz daha açıklama yapmak isterim. Müttefik tarafından işgal ile diğeri arasında fark vardır. Müttefikimiz olarak istihkâmlara geçmişlerdir ve şu an Türk halkı, İngilizler ile adil bir anlaşmanın yapılmasını isterken bu istihkâmların sizler tarafından işgal edildiğini gördüklerinde bu durum onlara kötü bir izlenim verecektir. Toplumun büyük bir kısmının bu işgal yöntemini kabul etmeyeceğini düşünüyörüz ve farklı bir yöntem kullanarak güvenli bir şekilde aynı şeyi düzenleyebiliriz. İstihkâmları işgal etmek yerine bizimle birlikte istihkâmları yönetebilirsiniz. Bu şekilde ilerlemek hem Türk halkının hüsnüniyetini ve şevkini hem de İngiltere'nin Doğu'daki saygınlığını etkileyecektir.

Başkumandan

Ne demek istediğinizi anlıyorum ama Türkiye'deki kamuoyu üzerinde oldukça fazla durduğunuzu düşünüyörüm. Türkiye'deki kamuoyunun istihkâmlar konusunda her detayı bilmesi gerektiğini düşünmüyörüm.

Rauf Bey

Bilmelerine gerek yoktur ancak aramızda bu konuyu oldukça büyütecek insanlar da bulunmakta. İç meselelerimizdeki zayıf nokta da budur. Farklı birçok millet var ve bundan istifade edeceklerdir. Bu, çok hassas bir konudur ve bizi oldukça zora sokabilir. Türkiye, tek bir milletten oluşsaydı durum farklı olabilirdi.

Başkumandan, Hikmet Bey'e İngiliz hükümetinin bu konuda ısrarcı olacağını açıkladı.

Başkumandan

İş arkadaşlarınıza hükümetimin bu konuda ısrar edeceğini söylüyordum. Türklerin izzet-i nefsinin korumak için elimizden gelen her şeyi yapacağız. Onuruna zarar vermek istemiyoruz. Ancak hükümetim güçlü bir konumda durmakta kararlı. Dört yıl boyunca boş yere savaşmadı. Filistin'de durumu kontrol altına aldıklarının farkındalar ve işgal konusunda kesin bir tutum sergilemekte ısrarcı olacaklarını

biliyorum. Bu konuda onay vermeyeceklerine inanıyorum. “İstihkâmları almak istiyoruz” diyoruz. Şu an düşmanınız. Dost olmak istiyoruz. Düşmanlarınız tarafından ağır bir yenilgiye uğratılıyorsunuz. İngiltere’nin istemediği bir savaş sonrasında bu güçlü çizgide ısrarcı olması önemlidir. Savaş istediğinizi düşünmüyorum. Türkiye savaşa katıldığında hiçbir ülke İngiltere kadar rahatsız olmamıştı.

Rauf Bey

Size şahsen açıkladığım gibi diğer türlüşünü yapmak işimize yaramazdı. Çaresizdik. Lakin bu işgal konusu her iki tarafın yararına olacak başka bir şekilde düzenlenebilir. Bir kontrol subayının yetkilendirilmesi daha da iyi olacaktır. İstihkâmlarda hangi milletlerden askerlerin yer alacağını söyleyebilir misiniz?

Başkumandan

Bu konuya dair bir talimat almadım ancak büyük bir çoğunluğunun İngiliz olacağını söyleyebilirim. Ancak diğer müttefiklerimizin de bir şekilde temsil edilmek isteyeceklerini düşünüyorum.

Rauf Bey

Fransızlar ve İtalyanlar mı?

Başkumandan

Evet, muhtemelen Amerika ve Japonya dışındaki bütün müttefikler.

Rauf Bey

Aslında bu gerçekten çok ciddi bir konu. Dikkat edilmesi gereken temel sorun Türkiye’de karma milletlerin varlığıdır.

Başkumandan

Nihayetinde İngiltere ile barış yapmak istediğinizi biliyorum ancak diğer müttefikler de temsil edilmek zorundadırlar.

Rauf Bey

Yunanlıların istihkâmları işgal etmesine tanık olmak oldukça üzücü olacaktır. Bu, ülkede bir devrim yaşanması anlamına gelmektedir. Aslına bakılırsa, bunun nerede sona ereceğini bile bilmiyoruz.

Başkumandan

Hükümetimize ilk maddeyi kabul ettiğinizi ancak Yunanlıların istihkâmları işgal etmesini istemediğinizi söyleyebiliriz.

Rauf Bey

Sizinle gerçek bir barış yapmak istiyoruz. Sizinle açıkça konuşuyoruz. Ne düşündüğümü size söylüyorum ve hükümetimin bakış açısını size açıklıyorum. Bunu yapmaya cesaret edemeyiz. Bu, ülkede bir devrim yaşanması anlamına gelmektedir. Ülkemin hissiyatını biliyorum. Bu durum bizim ne kadar yararımıza ise sizin de o kadar yararınızaadır. Hükümetinize bildirecekseniz lütfen bu konudaki görüşümüzü ve istihkâmların işgali hususundaki farklı yöntemleri de iletin. Bu konular oldukça sıkıntılı ve Türkiye’yi hükümeteşiz dahi bırakabilecek çok daha büyük sorunlara neden olabilir. Bunu zorlamak sizin politikanız ise devam edebilirsiniz; ancak sorum-

luluk size ait olacaktır. Göreve devam etmek isteyen herhangi bir dürüst hükümet için çok ağır durumdur.

Başkumandan

İtilaf güçleri istihkâmları işgal ederse söylediğiniz gerçekleşebilir.

Rauf Bey

İtilaf güçlerinin tamamı bu işgalde hak talep edecektir. Size dürüstçe şunu söyleyeyim; İngilizler gelip silahları alabilir. Bu durum fazla bir etki yaratmayacaktır. Yenilen taraf olmak oldukça üzücü ancak burada sonlanacak. Yunanlılar ve İtalyanlar gelirse bu duruma izin vermektense onurumuzla ölmeyi göze alacağımızı da size söyleyeyim.

Başkumandan

Filolar İstanbul'a geldiğinde İtilaf güçlerinin tamamının temsil edileceğini ama istihkâmların sadece İngilizler tarafından işgal edileceğini söylesek ne düşünürsünüz?

Rauf Bey

Yunanlılarla ilgili aynı sorun ortaya çıkacaktır.

Başkumandan

Temel sorun Yunanlılar mı?

Rauf Bey

Halkım buna tahammül edemeyecektir. Bir yararı yoktur.

(Rauf Bey, konuşmayı Türk delegelerin geri kalanına anlatmıştır.)

Rauf Bey

Hükümetim ateşkes sırasında her türlü geminin Boğazlardan serbest geçişine izin vermeye hazırdır. Peki, Yunan askerleri gelecek mi? Daha önce söylediğimiz gibi serbest geçiş hakkına sahip olan İtilaf güçlerini memnun edecek güvencelerin tamamını vermeye hazırız. İstihkâmların kontrolünü eline alan karışık bir komiteden bahsedebiliriz. İşgal kadar eşit derecede memnuniyet verici ve iyi olacaktır. Boğazlardan her zaman güvenli bir şekilde geçebilecekken askerleri kalıcı olarak İstanbul'da konuşturmamak her iki tarafın faydasına olacaktır.

Başkumandan

Bu da üstünde durulması gereken başka bir nokta. Hükümetim gemilerin İstanbul'da tamir edilmesini istemektedir. Gemilerinin İstanbul'da demirlenmesinde ısrar etmiyorlar. Karadeniz'e gitmeden gemilerinin tamir edilmesi için bir üs istiyorlar.

Rauf Bey

Bu ayarlanabilir. Yunan gemileri ile ilgili olarak Türkiye'de herkesin silahlı olduğunu bilmelisiniz. Bu, durumu daha da zor hale getirmektedir. Lakin jandarmamızı güçlendirmeye çalışıyoruz. Durumları düzeltmeye çalışıyoruz.

Başkumandan

1. madde hakkında konuşmak istiyorum. İsterseniz, konuyu hükümete ileteceğim ancak bunun zaman kaybı olacağından oldukça eminim. Yunanlıların istihkâmları işgal etmesine veya geçecek gemilerin herhangi birine dâhil olmasına izin verilirse Türkiye'deki iplerin oldukça gerileceğini söyleyebilirim.

Rauf Bey

İtalyanlar da aynı etkiye neden olacaktır.

Başkumandan

Evet. Ancak İtalyanlar daha güçlü bir millet olduğu için ikna etmek biraz zor olacaktır. Yunanlılar kısa süre önce savaşa girdiler ve onlarla ilgili bir ayarlama yapmak mümkün olabilse de İtalya ile mümkün olmayabilir. Yunanlıların istihkâmları işgal etmemesi konusunda hükümetimi ikna edersem kendi hükümetinizin diğer hususları kabul etmesini sağlayabilir misiniz? Teklifim kabul görmezse ateşkesin gerçekleşmeyeceğinden korkuyorum.

Rauf Bey

Size bir teklifim var. Bir de böyle düşünebilir misiniz? İşgal edilecek iki önemli istihkâm dışında geri kalanların kullanım dışı olması ve hepsinin değil de sadece iki önemli istihkâmın işgal edilmesi. Geri kalanı parçalayacağız ve en çok önem taşıyanları işgal edeceksiniz. Bu öneri İngiltere halkını da memnun edecektir ve Türkiye'nin de onurunu koruyacaktır.

Başkumandan

Ne demek istediğinizi anlıyorum. Hükümetimin Yunanlılar ve bir ihtimal İtalyanlarla ilgili konuya onay vereceğini düşünüyorum ancak istihkâmlar konusu sanırım kabul görmez.

Rauf Bey, heyetteki arkadaşlarına kendisine söylenenleri açıkladı. Sadullah Bey, Başkumandan'a istihkâmların askeri yönünü açıkladı.

Başkumandan

İstihkâmların tamamen parçalanması konusunda anlaşmaya vardığımızı ve istihkâmların işgal edilmemesi ile Türklerin onurunu kurtarmak istediğinizi söylemek için Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'na telgraf yollayacağım.

Rauf Bey

Hükümetimle bir görüşme yapmak zorunda kalacağım. Bu, hassas bir konudur ve özellikle Yunanlılar hususunda yaşanacak olumsuzluklar çok büyük bir etkiye neden olabilir. Bu konu, başkalarınca kendi amaçları doğrultusunda kullanılacaktır. Hem de ordumuzu terhis ederken bizi büyük bir tehlikeye maruz bırakacaktır. Barışçıl bir ülkeye sahip olmalıyız ve gereksiz önlemler yüzünden zayıflamak yerine hükümetimiz her türlü durumu kontrol edebilecek tam güce sahip olmalıdır.

Başkumandan

Telgrafi göndereceğiz. Bunu kabul edeceklerini şahsen düşünmüyorum."⁵⁶

Konuşmalardan da anlaşılacağı üzere 1. madde üzerinde anlaşılama-
mıştı. Görüşmeler, 2. maddenin konuşulması ile devam etmişti. Pazar günü
öğleden sonra gerçekleşen ikinci oturumda konu tekrar gündeme gelme-
mişti. Pazartesi günü gerçekleşen 3. oturumda Boğazlar konusu tekrar gö-
rüşülmüştü;

*"Başkumandan, Rauf Bey'e mümkün olduğunca Çanakkale ve Karadeniz is-
tişkâmlarında sadece İngiliz ve Fransız birliklerinin yerleştirileceğine dair Deniz
Kuvvetleri Komutanlığı'ndan bir cevap aldığını belirtti. Rauf Bey'in İstanbul'a
göndermiş olduğu mesaja cevap almasının ne kadar süreceğini sordu.*

Rauf Bey

*İstanbul ile doğrudan bir iletişim kuramıyoruz. Tevfik Bey'i gönderdim. Şimdi-
ye kadar Çeşme'ye ulaşmıştır.*

*Başkumandan, Kumandan Cottrel'in hâlihazırda İzmir'deki kabloları tamir et-
mek için oraya doğru yola çıktığını ifade etmiştir.*

Rauf Bey, sabit hattın yaklaşık on kilometresinin parçalandığını belirtmiştir.

*Başkumandan en kısa süre içerisinde anlaşmaya varmanın gerekliliğini bir kez
daha vurgulamıştır. Gecikme son derece tehlikelidir. Ne kadar fazla zaman harcanır-
sa, o kadar fazla sorunun ortaya çıkma ihtimali vardır.*

*Rauf Bey, bu durumu çok iyi anladığını ve kendi halkının çıkarları ile ilgili hu-
susları hızlandırmak için elinden geleni yaptığını belirtmiştir.*

*Tümamiral, kablosuz haberleşme ile Dedeoğlu'na ulaşmanın mümkün olabilece-
ğini ve buradan sabit hat ile mesajın gönderilebileceğini önermiştir.*

*Yapılan değerlendirmeler sonrasında sabit hatların yüksek ihtimalle açıkta ol-
ması nedeniyle bu önerinin gerçekleştirilemeyeceğine karar verilmiştir.*"⁵⁷

Görüşmelerdeki gergin hava ve maddeler üzerinde konuşmalar uza-
dıkça Amiral Calthorpe, sinirlemeye başlamış ve tepkisini şöyle dile getir-
mişti:

*"Başkumandan, iki milletin savaşta olduğunu ve bu konuları tüccarlar gibi tar-
tışamayacaklarını belirtti. Gecikme çok fazla olmaktadır ve İngilizler, tüm bu telgraf-
lara gelecek cevapları bekleyemezler. Türk delegelerin 1. madde ile ilgili cevabı bek-
lemeleri gerektiğini anladığını ancak delegelerin diğer maddelere karar verirken
sorumluluk almaları gerektiğini belirtmiştir.*

Rauf Bey, Çeşme'ye bir tekne gönderilmesini önerdi.

Başkumandan

*1. maddenin cevabı geldiğinde Hükümetinize danışmadan diğer hususlarda an-
laşmaya varabilecek misiniz? Yarın bir cevap gelebilir.*

⁵⁶ PRO, ADM 116/823, Turkish Armistice, 9 April 1920, s. 1-10.

⁵⁷ PRO, ADM 116/823, Turkish Armistice, 9 April 1920, s. 37-38.

Rauf Bey

Korkarım ki bunu söyleyemem. İkisi arasında bağlantı var.”⁵⁸

Oturuma diğer maddelerin görüşülmesiyle devam edilmişti. Rauf Bey, 3. oturumda görüşülen konulara ilişkin olarak İstanbul’a yeni telgraflar göndermişti.⁵⁹ 29 Ekim Salı günü İstanbul’dan gelecek telgraflar beklendiği için herhangi bir oturum gerçekleşmemişti. 30 Ekim Çarşamba günü sabahı heyetler bir araya gelmiş ve 4. oturum başlamıştı;

Başkumandan

1. madde ile ilgili herhangi bir cevap alabildiniz mi?

Rauf Bey

Türk hükümeti, 1.maddeyi kabul etmektedir. Türklerin onurunu zedelememek için Ekselanslarına özel bir istekte bulunmak zorundayım. İngilizler ve Fransızlar ile birlikte istihkâmlarda küçük bir sayıda sadece birkaç Türk birliğinin geride kalmasını istemekteyiz. Hükümetim bu maddeyi kabul etmektedir ama Ekselanslarına bu çok özel istekte bulunmaktayız.

Başkumandan

Bu maddeyi kayıtsız şartsız kabul ettiğiniz sürece hükümete elbette bu konuyu sorarım. İsteğinizi kabul edip edemeyeceklerine dair bir şey söyleyemem. Kayıtsız şartsız bu maddeyi ve hükümetimin kararını kabul etmelisiniz.

Rauf Bey

İstedığınız sayıda İngiliz ve Fransız askeri bulunabilir ancak ülkenin onurunu korumak için birkaç tane Türk askeri bulunmalı. İstihkâmların sadece Fransız ve İngiliz birlikleri tarafından işgal edileceği konusunda Sultan Hazretlerine gösterebileceğim kişisel bir mektup yazabilir misiniz? Kimsenin bundan haberi olmayacak. Bu sadece Sultan Hazretlerine gösterebileceğim bir şey olacaktır.

Başkumandan

Bu riskli bir hamledir. Müttefiklerin kulağına giderse onların arkasından iş çevirmiş gibi olacaktır.

Rauf Bey

Sultan Hazretleri ve Sadrazam dışında kimse bu konu hakkında malumat almayacaktır.

Başkumandan

Sözüm senettir.⁶⁰ Bu durum sorun yaratabilir. Bunun bir sır olarak kalacağına ve sadece Sultan Hazretlerine ve Sadrazama gösterileceğine dair söz verebilecek misiniz?

Rauf Bey

⁵⁸ PRO, ADM 116/823, Turkish Armistice, 9 April 1920, s. 46.

⁵⁹ Orbay, Siyasi Tarih, s. 127.

⁶⁰ Bu ifadenin İngilizce orijinal hali: “My instructions are to give assurances.”

Evet.

Başkumandan

Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın buna itiraz edeceğini düşünmüyorum. Bunu yapacağız.”⁶¹

Mütareke görüşmelerinde üzerinde durulan ve hatta tartışma çıkan tek konu 1. madde değildi. Diğer maddelerde de zaman zaman tıkanmalar yaşanmıştı. Osmanlı delegeleri, ağır sorumluluklar içeren ve devletin geleceğini etkileyecek bu denli önemli bir antlaşmanın imzasında tek başlarına karar vermek istememekteydiler. İstanbul'a telgraflar gönderilmekte ve oradan gelecek cevaba göre yol almaktaydılar fakat bu gecikmeler İngiliz heyetinde rahatsızlık yaratmaktaydı. 4. oturum devam ederken yine tıkanan bir noktada Reşat Hikmet Bey, araya girmişti;

“Hikmet Bey, Türk hükümetine telgraf yollamayı ve bu akşam 21.00'a kadar Türk hükümetinden cevap alacağını ümit ederek beklemeyi talep etti.

Başkumandan

O zaman 21.00'a kadar bir cevap gelmezse, bu madde kabul edilecek.

Hikmet Bey, bunu kabul etti.

Başkumandan

Şunu bilmelisiniz ki savaşı bitirmeyebiliriz. Bu akşam öyle ya da böyle bunu bitirmek zorundasınız.”⁶²

Görüşmeler, ciddi bir çıkmaza girmişti ve İngiltere bir an önce mütarekeyi imzalamak istiyordu. Osmanlı heyeti ise İstanbul'dan onay almadan hareket etmek istememekteydi. İngiliz kayıtlarında 1. madde hakkındaki görüşmeler bu şekilde cereyan etmişti. Görüşmelerin Osmanlı kayıtlarına bakacak olursak;

27 Ekim Pazar günü sabah oturumu;

“Birinci oturum, 1918 yılı Ekim'inin 27. Pazar günü Vis Amiral Galthorpe'un başkanlığı altında olmak üzere öğleden evvel saat dokuz buçukta yapıldı. Rauf Bey, Osmanlı delegelerinin yetki belgelerini gösterdi. Vis Amiral Galthorpe, kendisinin yetki belgesi olmayıp bu makamda hükümetinden almış olduğu Telgrafnameyi gösterebileceğini ve müzakereye memuriyetini Sadrazam İzzet Paşa'ya da bildirdiğini ifade ettikten sonra telgrafı okumaya başladı. Bundan, kendisinin İngiltere Hükümeti ile müttefikleri namına Devlet-i Âliyye ile mütareke müzakerelerine memur olduğu anlaşılmakla maddelerin müzakeresine geçildi.

Amiral, diğer maddeler hakkında bazı değişiklikler yapılması mümkünse de dört evvelki maddenin, hükümetince fevkalade istenilen ve üzerinde durulan bir mesele

⁶¹ PRO, ADM 116/823, Turkish Armistice, 9 April 1920, s. 48-49.

⁶² PRO, ADM 116/823, Turkish Armistice, 9 April 1920, s. 53.

olduğunu ve bu konuda katiyen değişiklik yapılamayacağını söyledi. Ondan sonra aşağıdaki birinci maddeyi okudu:

“Karadeniz’e geçmek için Çanakkale ve Karadeniz Boğazlarının açılması ve Karadeniz’e geçmenin sağlanması. Çanakkale ve Karadeniz istihkâmlarının Müttefikler tarafından işgali.”

Rauf Bey, geçiş serbestisi esas itibarıyla kabul edilebilirse de istihkâmların Müttefikler tarafından işgali, içgüvenliği ilgilendireceğinden bunun mümkün olmadığını ifade ve istihkâmları her zaman kendi emniyetleri bakımından kontrolleri altında bulunduracak bir şekil düşünülmesini teklif etti.

Amiral Galthorpe, Müttefikler’in harp vaziyetini düşünmeye mecbur olduklarını ve şüphesiz bugün iktidar mevkisinde bulunan Osmanlı Hükümeti’nin mevkii pek sağlam ise de harp vaziyetinin değişmesiyle bu Hükümet’in de yerinde kalacağına emin olmadıklarını ve bunun düşmesiyle yerine harp taraftarı bir hükümet gelip de muharebe tekrar başlayacak olursa o zaman müşkül mevkide bulunacaklarını söyledi.

Sadullah Bey, geçiş serbestisi hakkında kendilerine her türlü teminat verilebileceğini ve mesele, şekle ait bir izzetinefis meselesi olup topların kamaları alınmakla maksat temin edilebileceğini ifade etti.

Amiral, efkâr-ı umumiye meselesinin, Almanlar bu istihkâmları ellerinde bulundurdıkları zaman da varit olduğunu söyleyince, Rauf Bey: “Almanların, Devlet-i Aliyye’nin müttefik sıfatıyla bazı istihkâmlarda bulunmaları millî izzetinefse dokunmaz ise de istihkâmların bu suretle Müttefikler tarafından işgali efkâr-ı umumiye ve içgüvenliğe dokunur,” dedi.

Reşad Hikmet Bey, Almanların müttefik sıfatıyla istihkâmlarda bulunmalarının İngiliz ve Amerikalıların Fransa arazi ve istihkâmlarında bulunmaları gibi izzetinefse dokunmayacağını ancak bugün vaki teklifin bu hale benzetilemeyeceğini bildirdi.

Amiral Galthorpe, “bu kadar nazik meselelerin efkar-ı umuniyeye ihtisas edilmesinde ne menfaat vardır” mülahazasında bulunmakla, Reşad Hikmet Bey her şeyin görüşe göre değiştiğini ifade ve evvelki beyanatını izah ile bugün “hâlen ve istikbalen” kendileriyle vuku bulacak münasebetlere uyabilecek bir formül bulmak bahis konusu olduğu zannında bulunduğunu ifade etti.

Amiral: “Görünüşü pekâlâ anlıyorum, fakat bu noktada hükümetim ısrar edecektir. Dört yıl müddetle harbettiniz. Şimdi sulh istiyorsunuz. Hükümet tam bir emniyette bulunmak için bu noktada ısrar edecektir.” dedi.

Osmanlı delegasyonu tarafından görüşümüzün müdafaası hususunda ortaya sürülen mülahazalara Amiral Galthorpe: “Şimdi hükümet emin bir mevkide bulunmak istiyor, hükümetin bu noktada ısrar edeceğine kaniim,” yolunda karşılıklı bulundu.

Rauf Bey, istihkâmların işgalinde umum milletlerin dahil olup olmadıklarını sormakla Amiral, “Umarım milletler dahildir,” cevabını verdi. Rauf Bey, “İtalyan ve Yunanlılar da mı?” sualini sorunca, Amiral “Evet” diye karşılık verdi.

Rauf Bey, bir Yunan ve İtalyanların işgali meselesini ve bir de, istihkâmların işgalinin şeklini düşündükten sonra, “Bu iki meselenin davet edeceği büyük tehlikeleri kabul edebilecek bir hükümet tasavvur edemem,” dedi ve istihkâmlarda İtalyan ve bilhassa Yunan askerleri bulunmamasında şiddetle ısrar etti.

Ondan sonra Amiral Galthorpe, İngilizlerin istihkâmları işgal ederek diğer devletlerin gemilerinin İstanbul’da temsil edilmesini teklif ettiyse de bu suret Osmanlı delegasyonu tarafından reddedildi.

Sadullah Bey, bir iki söz ilâve edeceğini ifade ile söze başlayıp, İngiltere Hükümeti’nin görüşünü kabul ettiğimiz ve buraya ne niyetle geldiğimiz malûm olduğunu beyan ettikten sonra, izzetinefsimizin muhafaza edilmesini rica ve maksat, tam bir emniyet meydana getirmek olup, bu ise Boğazlar’daki istihkâmların kullanılmaz bir halde yüzüstü bırakılması ile hasıl olacağım ve askerlik görüşü bakımından işgalin lüzumsuz olduğunu beyan etti. Müteakiben, Osmanlı milletinin bu ana kadar izzetinefsini muhafaza ettiğini, bundan sonra da muhafaza etmek istediğini ve vaziyetimizi takdir eden İngiltere Hükümeti’nin bizden bu müsaadeyi esirgemeyeceğini ümit ettiğini ilave etti.

Amiral Galthorpe tarafından istihkâmların Osmanlı askerî kuvvetleri tarafından muhafazası şartıyla Müttefikler’in emniyetini temin için Boğazlar’da kontrolör sıfatıyla muayyen miktarda İngiliz ve Fransız subayları bulundurulmasını teklif etti. Amiral, Devlet-i Aliyye ile henüz sulh akdedilmemiş olduğundan Osmanlı askerleriyle Müttefikler’in askerlerinin birlikte bulunamayacağını beyan ve Osmanlı delegasyonu ise bundan ileri gitmeye talimatları müsait olmadığını ifade ettiler. Devlet-i Aliyye delegeleri tarafından vuku bulan ısrar üzerine Amiral, nokta-i nazarımızı kabule meyilli görünerek istihkâmların askerî şekilde işgali tehlikelere sebep olacağını İngiltere Bahriye Nezareti’ne yazacağını ve eğer hükümeti ısrar edecek olursa bunun yalnız İngiliz ve Fransız garnizonu tarafından yapılmasını tavsiye edeceğini ifade etti.

Yunan gemilerine gelince, bunların İstanbul’a gelişinin çeşitli mahzurlara sebep olacağı, Osmanlı delegasyonu tarafından beyan edilmesi üzerine Amiral, hükümetinin bu gibi hallerin meydana çıkmasını katiyen arzu etmediğini ve bu gemilerin Karadeniz’e geçmesinden vazgeçemezse ve geceleyin görünmeden geçebileceklerine dair söz verileceğini ve bu meselenin zaten kendisine ait olduğunu söyledi.”⁶³

⁶³ Bayar, Ben de Yazdım, s.33-34.

İlk oturumda 1. maddenin üzerinde konuşmalar bu seyrinde devam etmişti. Oturum bitmek üzereyken Reşad Bey, 1. maddeye ilişkin bir soru iletti:

“Reşad Hikmet Bey, sulhten sonra İngiltere’nin Çanakkale Boğazı’nı işgal altında bulundurmayaacağı hakkında Amiral’den izahat ve teminat isteğinde bulundu.

Amiral Galthorpe buna cevaben, “Zannetmem” demekle yetindi ve fazla izahattan kaçındı.

Maddelerin müzakerelerine devam için öğleden sonra saat üç buçukta toplanmak üzere saat birde oturuma nihayet verildi.”⁶⁴

Pazar günü gerçekleşen ikinci oturumda 1. madde tekrar gündeme gelmedi. Rauf Bey, Pazar günü gerçekleşen iki oturumda konuşulanlara ilişkin olarak İstanbul’a görüş bildiren telgraf çekti.⁶⁵ 28 Ekim Pazartesi günü yapılan üçüncü oturum, 1. maddenin görüşülmesi ile başladı;

“Ekim’in 28. Pazartesi günü öğleden sonra saat üçte üçüncü defa olarak toplantı yapıldı.

Amiral Galthorpe, tâbi olduğu hükümetinden, telgrafına cevap geldiğini, Çanakkale ve Karadeniz istihkâmlarının İngiliz ve Fransızlardan başkası tarafından işgal edilmeyeceğine dair teminat vermeye yetkili olduğunu, fakat bu konuda açık bir surette değişiklik yapmak mümkün olmadığını söyledi.”⁶⁶

1. madde üzerinde çok durulmadan diğer maddelerin görüşülmesine geçildi. Görüşmelerin yavaş ilerlemesi Amiral Calthorpe’u rahatsız etmekteydi.

“Amiral Galthorpe, Mütareke müzakerelerinin uzamasından şikâyet etti. Osmanlı delegasyonu tarafından İstanbul’dan cevap gelmediği söylendi. Amiral bunun bir tüccar konferansı olmayıp, yekdiğeri ile harbeden iki millet arasında akdedilmiş bir konferans olduğunu ve hükümetinin, bu konuşmaların uzamasından şikâyet ettiğini, Sedan Mütarekesi’nin geceleyin üç saat zarfında Moltke ile Wimpfen arasında imza edildiğini, birinci madde hakkındaki ısrarımızı pekâlâ anlarsa da her madde için bunun kââbil olmadığını ifade etti. “Eğer mühim mesele birinci madde olduğundan eğer bu madde hakkında cevap gelirse yarın bizimle görüşür müsünüz?” dedi.

Rauf Bey, yazışmanın uzamasından şikâyetle müsaade olunduğu takdirde Heyet’in katibi ile birlikte deniz tayyaresiyle Çeşme’ye azimet ve oradan Hükümet’le muhabere edeceğini söyledi.

Amiral Galthorpe, Rauf Bey’in Çeşme’ye azimetini muvafık bulmadığını belirtti.”⁶⁷

⁶⁴ Bayar, *Ben de Yazdım*, s.37.

⁶⁵ Orbay, *Siyasi Tarih*, s. 116.

⁶⁶ Bayar, *Ben de Yazdım*, s. 42.

⁶⁷ Bayar, *Ben de Yazdım*, s. 46-47.

29 Ekim Salı günü herhangi bir oturum yapılmamıştı. Osmanlı heyeti, İstanbul'dan gelen telgrafların gecikmeli geldiğini ve gelenlerin de karışık olmasından dolayı görüşmelerin 30 Ekim Çarşamba günü devam etmesini talep etti. Talep, İngiliz heyeti tarafından kabul edildi.

“Rauf Bey, Mütareke'nin kimin namına olarak imza edileceğini sormakla, Amiral Galthorpe, İngiltere ve müttefikleri namına kendi tarafından imza edileceğini belirtti.”

Amiral Galthorpe, birinci maddenin Osmanlı Hükümetince kabul edilip edilmediğini sormakla Rauf Bey cevaben, Hükümet-i Seniyye'ce bu maddenin kabul edildiğini, fakat istihkâmlarda İngiliz ve Fransız katalarıyla birlikte Osmanlı askerlerinin de bulunmasında ısrar edildiğini, ikinci ve üçüncü maddelerin de aynen kabul olunup Genelkurmayca mevcut malûmat verileceğini söyledi.

Amiral Galthorpe, “Madem ki siz bu maddeyi kayıtsız şartsız kabul ettiniz, ben de hükümete yazar ve gelecek cevabı size bildiririm,” dedi.

Rauf Bey, Amiral'e hitaben, “Siz bana şahsî bir mektup yazarak bunu üzerinize alın,” dedi.

Amiral, bu teklifi kabul edip mektubun mahremiyetine fevkalâde itina edilerek, bunun Zât-ı şâhâne ile Sadrazam'dan başka kimseye gösterilmemesini tenbih ve rica etti.

Rauf Bey, Yunan gemilerinin Karadeniz'e geçmesi İstanbul'da pek fena tesir meydana getireceğinden bunların gelişinden sarf-ı nazar edilmesini ısrarla teklif etti.

Amiral, Yunan gemilerinin gelişi, nümayiş için olmadığını ve bunların Karadeniz'e girmelerine lüzum hasıl olursa geceleyin geçireceklerini ve bunu hükümetine bilhassa teklif edeceğini söyledi.”⁶⁸

1. madde Osmanlı heyetince çok önemseniyordu. Bu maddeyle ilinti olarak görülen 7. madde üzerinde de çok durulmuştu. Osmanlı heyeti, 7. madde ile doğrudan İstanbul'un işgal edileceğine kaygılanmaktaydı. Sonuç alınamayan bir iki madde daha vardı ve görüşmelerin uzayacağına dair bir hava vardı.

“Amiral Calthorpe, “Generaller⁶⁹, daima müzakerelerin iyi bir neticeye varmasına imkan olup olmadığını benden soruyorlar. Mütareke'nin bu kadar uzamasından dolayı daha sonra müzakereleri kesiniz diyeceklerdir. Sizin geniş yetkiniz vardır. Mütareke'yi müzakere ediniz, eğer yetkiniz yoksa niçin buraya geldiniz” dedi.

Reşad Hikmet Bey, cevaben müzakereyi uzatmayı katiyen arzu etmediklerini fakat Kilikya hakkında Hükümet'ten talimat gelmediğini ve müsaade ederlerse telgraf başında İstanbul ile haberleşip işi bitireceğini söyledi.

⁶⁸ Bayar, *Ben de Yazdım*, s. 47-48.

⁶⁹ Calthorpe, burada Müttefik Generallerini kastetmektedir.

Amiral (elindeki kâğıdı göstererek), “Burada yazılı maddeler kat’i surette kararlaştırılmışken ben hükümetim namına çok müsaadelerde bulundum,” demekle Reşad Hikmet Bey, Babiali’ye yazılacağından saat dokuza kadar beklemesini rica etti. Amiral, saat dokuza kadar yedinci madde hakkında cevap almazsanız mesuliyeti üzerinize alarak imza etmelisiniz” dedi.”⁷⁰

Bu arada diğer maddelere ilişkin görüşmeler devam etmekteydi ve ortam giderek gerginleşmekteydi. İngiliz heyeti mütarekenin bir an evvel imzalanması istemekte ancak Osmanlı heyeti, hükümleri bu kadar ağır olan bir mütarekeyi İstanbul’dan onay almadan imzalamak istememekteydi.

“Osmanlı delegeleri, bir iki saate kadar İstanbul’dan gelecek cevabı beklediklerini söylediler.

Reşad Hikmet Bey, Amiral’e müttefikleri namına dahi imza edip etmeyeceğini sormakla Amiral, “Evet” cevabını verdi.

Amiral, ne yapıp yapıp ya imza veya reddedilmek üzere akşam saat dokuzda toplanılacağı beyan etmekle saat on ikiyi yirmi beş geçe oturum sona erdi.”⁷¹

Rauf Bey, kendisine verilen 8 maddelik talimat ile görüşmeler sırasında konuşulanların birbirinden oldukça farklı olmasından dolayı son derece rahatsızdı. Mütareke’nin gidişatına tek başına karar vermek istemiyordu. Görüş almak için İstanbul’a telgraflar göndermekteydi. Sadrazam İzzet Paşa, 29 ve 30 Ekim tarihinde Rauf Bey’e göndermiş olduğu telgraflarla Osmanlı heyetine görüş bildirip yeni talimatlar vermişti:

“Madde 1 - Kabul edilmiştir. İstihkamların işgali maddesinin muhtırada zikredilmiş olan ihtiyaç kayıtları kabul ettirilemediği takdirde İtalyan ve bilhassa Yunan askerlerinin bulunmamasına ve bir de İngiliz ve Fransızlarla birlikte Osmanlı askeri kıtalarının bulunmasına gayret ediniz.”⁷²

Dördüncü oturum devam ederken görüşmelerin hararetlendiği bir sırada Rauf Bey, almış olduğu notlarla ilgili olarak Bâb-ı Âli’ye yeni bir telgraf çekmişti. Telgrafta, mütarekenin imzalanması için İngilizlerin saat dokuza kadar kendilerine müsaade verdiği, aksi halde görüşmeleri keseceklerini bildirdi. Saat altıya kadar kat’i bir emir beklediğini belirten Rauf Bey, son konuşulan konuları da yine bu telgrafında İstanbul’a iletmişti.”⁷³

Saat altıya gelmiş ancak İstanbul’dan henüz bir cevap alınamamıştı. 6.20’de Rauf Bey ve beraberindekiler bir motora binerek Agamemnon zırhlısından Avrupa zırhlısına geçmişlerdi. Amaçları İstanbul ile acil irtibat kurmaktı. Biri doğrudan diğeri İzmir üzerinden iki telgraf gönderilmişti. Vakit dardı, acele etmek gerekiyordu. Saat sekize yirmi kalaya kadar bekle-

⁷⁰ Bayar, *Ben de Yazdım*, s. 49.

⁷¹ Bayar, *Ben de Yazdım*, s. 52.

⁷² Bayar, *Ben de Yazdım*, s. 54.

⁷³ Türkgeldi, *Mondros ve Mudanya Mütarekelerinin Tarihi*, s. 60.

nilmiş ancak hava muhalefeti sebebiyle herhangi bir cevap alınamamıştı. Artık bir karar verilmesi gerekiyordu. Rauf Bey, heyette bulunanlar ile görüşüp mütarekenin imzası konusunda muvafakat aldı.⁷⁴

Rauf Bey ve beraberindekiler Agamemnon zırhlısına geri dönmüşlerdi. Söz verilen saatte tekrar İngiliz heyeti ile son kez görüşmek için bir araya gelinmişti. Talep edilen süre dolmuştu ve artık bir karar vermek mecburiyeti vardı. Rauf Bey, Amiral Calthorpe ile özel bir görüşme yapmıştı. Görüşme sonrasında Amiral Calthorpe, İstanbul'dan gelecek cevabı beklemeden ateşkesin imzalanacağını ilan etmişti.⁷⁵

Ekim'in 30. Çarşamba günü akşamı saat dokuzu çeyrek geçe beşinci defa olarak toplandı.

Verilen müddetin nihayete ermesi üzerine yedinci maddenin kabulüne muvafakat ettikleri Osmanlı delegeleri tarafından ifade edilmekle Amiral Galthorpe Mütareke maddelerini son defa olarak bir kere daha okumaya başladı:

Birinci maddeyi okuduktan sonra istihkâmların İngiliz ve Fransız askerlerinden gayrisi tarafından işgal edilmeyeceğine hükümetinin söz verdiği beyan ve Çanakkale ve Karadeniz istihkâmlarında bir miktar Türk askeri kalmasını, Yunan askerlerinin İstanbul ve İzmir'e girişlerinden sakınılmasını, Yunan gemilerinin İstanbul'a getirilmeyip, bunlardan Karadeniz'e geçmesi icabedenlerinin geceleyin geçirilmesini, kesin surette hükümetine bildireceğini ifade etti⁷⁶ ve adı geçen telgrafi gösterdi.⁷⁷

Maddeler tek tek okunduktan sonra Mondros Mütarekesi, 30 Ekim 1918 Çarşamba günü yerel saat 21.40'ta imzalanmıştı.⁷⁸ Mütarekenin tatbikinde ihtilaflar çıkmaması için metnin İngilizcesinin geçerli olması kabul edilmişti⁷⁹

1. maddenin yapılan görüşmeler sonrasında mütareke metnindeki son hali şu şekildeydi: "Bahr-i Siyah'a mürur için Çanakkale ve Bahr-i Siyah Boğazlarının küşadı ve Bahr-i Siyah'a mürurun temini Çanakkale ve Bahr-i Siyah istihkâmatının müttefikler tarafından işgali."⁸⁰ Maddenin günümüz Türkçesi ile okunuşu "Karadeniz'e geçmek için Çanakkale ve Karadeniz Boğazlarının açılması ve Karadeniz'e geçmek için Çanakkale ve Karadeniz istihkamlarının İtilaf devletleri tarafından işgali." şeklindedir.

⁷⁴ Bayar, *Ben de Yazdım*, s. 57.

⁷⁵ PRO, ADM 116/823, *Turkish Armistice*, 9 April 1920, s. 62.

⁷⁶ Türk geldi, *Mondros ve Mudanya Mütarekelerinin Tarihi*, s. 66-67.

⁷⁷ Bayar, *Ben de Yazdım*, s. 57-58.

⁷⁸ PRO, ADM 116/823, *Turkish Armistice*, 9 April 1920, s. 62; PRO, FO 93/110, *Armistice Conditions*, 30 October 1918; PRO, ADM 116/823, *Turkey*, 30 November 1918.

⁷⁹ Orbay, *Cehennem Değirmeni*, s. 145.

⁸⁰ Nihat Erim, *Devletlerarası Hukuk ve Siyasi Tarih Metinleri*, Cilt 1, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1953, s. 519.

SONUÇ

I. Dünya Savaşı'nın mağlup devletlerinden birisi olarak galip bir devlete ateşkes teklif etmek ve çok ağır hükümlerin olduğu bir belge üzerinde müzakere yürütmek pek kolay bir durum değildi. İngiltere, müttefikleri ile birlikte hazırlamış oldukları metni sözde müzakere ediyordu ama metin üzerinde bir değişiklik yapmayı kesinlikle düşünmüyordu. Özellikle ilk dört maddeye özel önem vermekteydi ve kabul etmeme gibi bir seçenek yoktu. Mütarekenin imzasından bir gün sonra İngiliz kabinesinde yapılan değerlendirmede, "Madde 1, 2, 3 ve 4 herhangi bir değişiklik olmaksızın kabul edildi" kaydı düşüldükten sonra diğer maddeler ayrıca görüşülmüştü.⁸¹ Bu da göstermektedir ki İngiltere, Mütareke'nin ilk dört maddesine ayrı bir ehemmiyet vermişti.

Birinci madde, İngiltere'nin Boğazlar bölgesine ve İstanbul'a yerleşmek istemesiyle ilgiliydi. Bu nedenle İngiltere, bu maddenin üzerinde ciddiyle durmuştu. Diğer maddeler yine büyük önem arz etmekteydi hatta İngiltere'nin Boğazlar bölgesine yerleşmesini ya da kalıcı olmasını sağlamaya yönelikti denilebilir.⁸² Yabancı basında Osmanlı Devleti ile yapılan ateşkese dair verilen haberlerde özellikle Boğazlardan serbest geçiş ön plana çıkarılmaktaydı.⁸³ İngiltere'nin Boğazlar bölgesine gösterdiği hassasiyet, demek ki Dünya basını tarafından da ciddiyetle takip edilmekteydi.

Boğazlar bölgesine yerleşecek olan İngiltere'nin Karadeniz'e çıkış için İngiltere'nin önünde herhangi bir engel de kalmamıştı.⁸⁴ Vakit kaybetmeden harekete geçen İngiltere, 5 Kasım 1918'de Gelibolu yarımadasında bulunan Galata⁸⁵'ya ayak basmıştı. İlk ulaşanlar, 6 kişilik havacı birliğiydi.⁸⁶ 11 Kasım'da Çanakkale Boğazı'nda geçen İngiliz donanması, 13 Kasım 1918'de İstanbul önlerine demirlemişti.⁸⁷

Görüşmeler, İngilizce ve Fransızca temelinde ilerlemişti. Heyetlerde bulunan delegelerin hepsi aynı dili konuşmadığından zaman zaman tercüme ve açıklama içeren ek görüşmeler olmuştu. İngiliz heyeti adına görüşmeleri Amiral Calthorpe yürütürken Osmanlı heyetinde Rauf Bey, ön plandaydı. Reşat Hikmet Bey, ihtiyaç oldukça konuşmalara dâhil olmuştu. Sadullah Bey, görüşmeler boyunca pek konuşmamıştı.⁸⁸

⁸¹ PRO, CAB 23/14, *WarCabinet 494A*, Minutes of A Meeting of the WarCabinet held at 10, Downing Street, S.W., on THURSDAY, October 31st. 1918, at 12 NOON. The Irish Times, "Armistice with Turkey", Nov 1, 1918, pg. 3.

⁸² The Observer, "Back to Gallipoli", Nov 17, 1918, pg. 11.

⁸³ Toronto Daily Star, "Turks Surrender; Fighting Ceased at Noon", Oct 31, 1918, pg. 1; The New York Times, "Turkish Armistice Terms", Nov 02, 1918, pg. 2.

⁸⁴ The Christian Science Monitor, "Truce with Turks", Nov 1, 1918, pg. 1.

⁸⁵ Galata olarak adlandırılan yer, bugünkü Sıtlüce'dir.

⁸⁶ The Times, "Allied Fleet at the Dardanelles", Nov 13, 1918, pg. 9.

⁸⁷ The Times, "Allied Fleet Off Constantinople", Nov 14, 1918, pg. 7.

⁸⁸ Türk geldi, *Mondros ve Mudanya Mütarekelerinin Tarihi*, s.33.

Mütareke görüşmelerine dair tutanaklar, her heyetin kendi kâtibi tarafından tutulmuştu. Ortak bir metin üzerinde anlaşarak imzalanan bir belge yoktu. Resmi tutanağın olmayışı, Mütareke'nin uygulandığı dönemde Rauf Bey'i son derece zor duruma düşürmüştü. Çünkü Amiral Calthorpe tarafından verilen sözlü teminatların hiçbir geçerliliği olmadığı anlaşılmıştı. Osmanlı Devleti'nin geleceğini ve ülkenin ana karasını ilgilendiren hayati derecede ilgilendiren bir mütarekenin resmi tutanağının olmayışı diplomatik bir hata olarak kabul edilmişti.⁸⁹

Amiral Calthorpe, mütarekenin imzasından sonra Rauf Bey'in talebi doğrultusunda kendisine bir mektup vermişti. Mektupta hükümete tavsiyede bulunacağı konulara değinmişti. Boğazlar bölgesiyle ilgili olarak buraların yalnız İngiliz ve Fransız askerleri tarafından işgal edileceği ve istihkâmlarda bir miktar Türk askerinin bulunacağını taahhüt ediyordu. Mektubun Padişah ve Sadrazam haricinde herhangi biri tarafından görülmemesini özellikle rica etmişti. Amiral Calthorpe, iki ülke arasında dostane ilişkiler kurulması için gereken ne varsa elinden geldiğince uğraşacağını belirtiyordu. Mektup haricinde bir de telgraf konusu vardı. Görüşmeler sırasında Osmanlı heyetinin hassasiyet gösterdiği konularla ilgili olarak Amiral Calthorpe, kendi hükümete 6 maddelik bir tavsiyede bulunmuştu. Telgrafta 1. maddeyle ilgili olarak şu ifadeler yer almıştı:

*"Evvela Çanakkale ve Karadeniz istihkamatında bir miktar Türk askeri kalması saniyen Yunan askerinin İstanbul ve İzmir'e duhullerinden tevakki olunması, salısen Yunan gemilerinin İstanbul'a getirilmeyip bunlardan Bahri Siyaha imrarı icap edenlerinin geçeleyn geçirilmesi"*⁹⁰

Calthorpe'un yazdıkları bireysel bir hamleydi. Hukuken geçerliliği olmayan tavsiye niteliğinde bir belgeydi. Mektubun varlığı, görüşmelerde İngiliz heyetinin sözlü taahhütler verdiğinin ispatı şeklinde düşünülebilir.

Mütareke süresince yapılan konuşmalar ve nihayetinde üzerinde anlaşılan metne bakıldığında Mondros Mütarekesi'ni sadece bir ateşkes olarak görmek mümkün değildi. Mütareke hükümleri, savaşa son vermekten ziyade işgale yeni başlanacak bir bölgenin kayıtsız şartsız teslimiyetini sağlamaya yönelikti. Hükümler, o kadar geniş kapsamlı ve ucu açıktı ki ülkenin her bölgesi işgal tehlikesi altındaydı hatta hiç savaş görmeyen bölgeler bile elden çıkabilirdi.

Rauf Bey'in mütareke hükümlerini beğenmediği hatta kaygılı olduğu aşikârdı, öyle ki İstanbul'a telgraflar göndererek Bâb-ı Âli'den görüş talep etmesi tek başına karar vermek istemeyişindendi. Amiral Calthorpe'un

⁸⁹ Yusuf Hikmet Bayur, *Türk İnkılap Tarihi*, Cilt III, Kısım: 4, TTK Basımevi, Ankara, 1991, s.746.

⁹⁰ Türkgeldi, *Mondros ve Mudanya Mütarekelerinin Tarihi*, s. 67.

Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu durumu kullanarak zaman zaman baskıcı bir dille konuşması ve hatta kimi zaman blöf yapması Osmanlı delegelerini iyice gerginleştirmekteydi. Osmanlı delegelerindeki kaygının farkında olan Amiral Calthorpe, bunu fırsata çevirmek için ve görüşmeleri daha çabuk bitirmek adına Fransa'nın oturumlara katılmak istediği kartını dahi kullanmıştı.⁹¹

Osmanlı delegelerini sıkıntıya düşüren bir başka konu, İstanbul'la telgraf haberleşmesinde yaşanan aksaklıklardı. Yaşanan sorunlar üst üste konulduğunda heyette bulunan her bir kişi için ciddi bir psikolojik baskı vardı. İçinde bulunulan ruh hali İngiliz heyetine yansıtılmamaya ve mümkün olduğunda gizlenmeye çalışılsa da zaman zaman bununun üstesinden gelmek pek mümkün değildi.

Bu ruh hali içerisinde görüşmeleri yürüten Osmanlı heyetinin hataları da yok değildi. İngiltere'nin ilk dört madde için pazarlık kabul etmeyeceğini belirtmesi, diğer maddeler için esneklikler ya da değişiklikler olabileceğinin işaretiydi. Hatta bazı maddelerin niye var olduğu İngiliz heyetince tam olarak izah edilememişti. 15. madde görüşülürken "tüm demiryollarının işgali" ifadesiyle Kafkasya'nın ve özellikle Batum'un işgali için bu maddenin konulduğu söylenmişti. Konuyla ilgili olarak Rauf Bey, bölgenin tam anlamıyla Türk toprağı olmadığını aslında buraların Tatarların kontrolünde olduğunu söylemişti. Bakü'nün ele geçirilmesine orada bulunan birkaç Türk subayının yardımcı olduğunu belirtmişti. Amiral Calthorpe, cevaben "Açıkçası hükümetler⁹², bölgenin bazı Türk askerlerinin elinde olduğu için bu maddeyi koymuşlar."⁹³ diyerek maddenin içeriğine tam olarak hakim olmadığını itiraf ediyordu.

İngiltere'nin kendi beklentilerini ön planda tuttuğu bir mütarekeye, müttefiklerinin de maddeler eklemesiyle ortaya çıkan metinde net olmayan ifadelerin olması doğaldı. Bu belki fırsata çevrilebilirdi ancak şunu gözden kaçırmamak gerekir ki mütareke teklifini Osmanlı Devleti yapmıştı ve masanın mağlup devleti olarak pazarlık gücü çok fazla değildi. Rauf Bey, hoşnut olmadığı bu mütarekeyi imzalamayabilirdi ve masadan kalkabilirdi. Ancak şunun çok iyi farkındaydı ki bu görüşmelerden bir mütareke çıkmazsa savaş devam edecekti. Savaş, Anadolu coğrafyasının iç kısımlarına uzanabilirdi, İstanbul doğrudan işgale uğrayabilirdi ve gelecekte bugünkü şartlardan daha ağır bir antlaşmayla karşı karşıya kalınabilirdi.⁹⁴ Güneyde Arap coğrafyası elden çıkmış Anadolu coğrafyasına adım atılmak üzerdey-

⁹¹ Orbay, *Cehennem Degirmeni*, s. 104-107, Türk geldi, Mondros ve Mudanya Mütarekelerinin Tarihi, s. 39-40.

⁹² İtilaf güçleri kastediliyor

⁹³ PRO, ADM 116/823, *Turkish Armistice*, 9 April 1920, s. 34.

⁹⁴ Orbay, *Siyasi Hatıralar*, s. 140-142.

di. Batıda İtilaf devletlerine ait kuvvetler, Dedeğaç-Meriç nehri hattına ulaşmıştı ve Edirne'ye girilmek üzereydi.⁹⁵

Maddelerin ağırlığı ve savaşın uzaması ihtimali arasına sıkışan Osmanlı heyeti, Mondros'ta ağır bir imtihandan geçmekteydi. Mondros'ta imzalanan mütareke, Osmanlı Devleti'nin tarihinde imzalanmış en ağır metinlerden biriydi. Ateşkes antlaşması olmamasına rağmen Mütareke'nin son derece ağır hükümler içermesi, gelecekte adı barış olan nihai antlaşmanın içeriğine dair bir işaret gibiydi.

⁹⁵ PRO, ADM 1/8541, *Armistice with Turkey*, 21 October 1918.

KAYNAKÇA

The National Archives, Public Record Office / LONDON

- PRO, ADM 1/8541, *Armistice with Turkey*, 21 October 1918.
- PRO, ADM 116/1651, *Armistice with Germany*, 1918.
- PRO, ADM 116/1651, *Terms of Armistice*, 1918.
- PRO, ADM 116/1823, *Regarding Certain Overtures from the Turkish Government*, 24 October 1918.
- PRO, ADM 116/823, *Request for Papers Relating to the Turkish Cease*, 17 November 1919.
- PRO, ADM 116/823, *Turkey*, 30 November 1918.
- PRO, ADM 116/823, *Turkish Armistice*, 9 April 1920.
- PRO, ADM 137/952, *Mediterranean Telegrams*, 28 October 1918.
- PRO, CAB 23/14, *The Sykes-Picot Agreement*, 03.10.1918.
- PRO, CAB 23/14, *War Cabinet 482A*, Draft Minutes of a meeting of the War Cabinet held at 10 Downing Street, S.W. on Thursday, October 3, 1918, at 5 p.m.
- PRO, CAB 23/14, *War Cabinet 489 B*, Draft Minutes of a meeting of the War Cabinet held at 10 Downing Street, S.W. on Tuesday 22nd October, 1918 at 12 noon.
- PRO, CAB 23/14, *War Cabinet 494A*, Minutes of A Meeting of the War Cabinet held at 10, Downing Street, S.W., on THURSDAY, October 31st. 1918, at 12 NOON.
- PRO, FO 195/2437, *The War*, 9 November 1912.
- PRO, FO 93/110, *Armistice Conditions*, 30 October 1918.
- PRO, FO 93/48, *Agreement of Saint-Jean-de-Maurienne*, 18.08.1917.
- PRO, HO 144/1168, *Italo-Turkish War*, 1911.

Parliament Archive / LONDON

- PA, LG/F/200/1, *Treaty of London*, 26.04.1915.

British Library / LONDON

- BL, IOR/L/PS/12/3349, *McMahon-Hussein Correspondence*, 25.04.1923-25.01.1940.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi / İSTANBUL

- BOA. HR. SYS., 2305/20
- BOA. HR. SYS., 2563/1
- BOA. HR. SYS., 2563/2
- BOA. HR. SYS., 2563/3
- BOA. HR. SYS., 2563/4
- BOA. HR. SYS., 2563/5
- BOA. HR. SYS., 2563/6
- BOA. HR. SYS., 2563/7.

Kitaplar ve Makaleler

- Akşın, Sina, *İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2004.
- Armaoğlu, Fahir, 20. *Yüzyıl Siyasi Tarihi*, Alkım Kitapevi, İstanbul, 2001.
- Arslan, Zehra ve Yeliz Usta, "Rize'de, Birinci Dünya Savaşı Yıllarında Rus Donanmasının Faaliyetleri ve Göçmenlerin Durumu (1915-1917)", *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, Yıl 9, Sayı 17, Güz 2014.
- Bardakçı, İlhan, "Büyük Dehşetin 80. Yılındayız", *Tarih ve Medeniyet*, Sayı: 6, Ağustos 1994.
- Bayar, Celal, *Ben de Yazdım*, Cilt 1, Sabah Kitapları, İstanbul, 1997.
- Bayur, Yusuf Hikmet, *Türk İnkılap Tarihi*, Cilt III, Kısım: 4, TTK Basımevi, Ankara, 1991.
- Bleda, Mithat Şükrü, *İmparatorluğun Çöküşü*, Remzi Kitapevi, 1979.
- Çetinkaya, Sevgi, *Osmanlı Devletinin 1. Dünya Savaşına Girişi*, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Müdürlüğü, Doktora Tezi, İstanbul, 1995.
- Dyer, Gwynne, "The Turkish Armistice of 1918: 2: A Lost Opportunity: The Armistice Negotiations of Moudros", *Middle Eastern Studies*, Vol. 8, No. 3 (Oct., 1972).
- Erim, Nihat, *Devletlerarası Hukuk ve Siyasi Tarih Metinleri*, Cilt 1, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1953.
- Görgülü, İsmet, *On Yıllık Harbin Kadrosu (1912-1922)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1993.
- Orbay, Rauf, *Cehennem Değirmeni*, Cilt 1, Emre Yayınları, İstanbul, 1993.
- Osmanlı Belgelerinde Balkan Savaşları I ve II*, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 2013.
- Osmanlı Belgelerinde Trablusgarb*, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 2013.
- Sander, Oral, *Siyasi Tarih, İlkçağlardan 1918'e*, İmge Kitapevi, Ankara, 2015.
- Tansel, Selahattin, *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar*, Cilt 1, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1991.
- Townshend, Charles V. F., *Irak Seferi ve Esaret*, Yeditepe Kitapevi, İstanbul, 2007.
- Türk İstiklal Harbi, Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı*, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Bşk.lığı Yayınları, Ankara, 1999.
- Türk geldi, Ali Fuad, *Görüp İstittiklerim*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1949.
- Türk geldi, Ali Fuad, *Mondros ve Mudanya Mütarekelerinin Tarihi*, Güney Matbaacılık ve Gazetecilik T.A.O., Ankara, 1948.
- Uçarol, Rifat, *Siyasi Tarih*, Filiz Kitapevi, İstanbul, 2000.

Sürelî Yayınlar

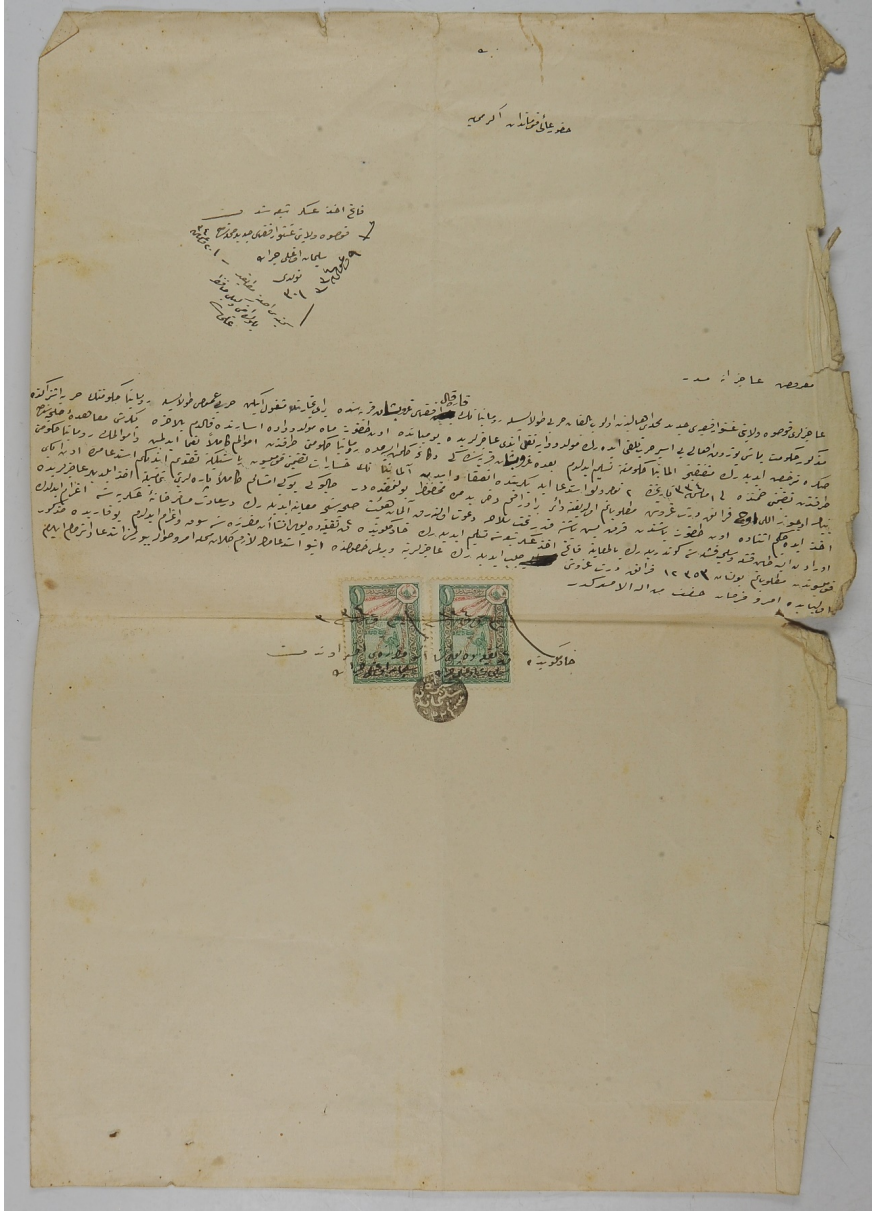
- Sabah, "Dünkü Tezahürat-ı Milliye", Sayı: 9038, İstanbul, 15 Kasım 1914.

- Tercüman Gazetesi, *"Rus Gizli Belgelerinden Türkiye'nin Paylaşılması"*, 13 Ocak-14 Ocak 1992.-The Christian Science Monitor, *"Truce with Turks"*, Nov 1, 1918, pg. 1.
- The Irish Times, *"Armistice with Turkey"*, Nov 1, 1918, pg. 3.
- The New York Times, *"Turkish Armistice Terms"*, Nov 02, 1918, pg. 2.
- The Observer, *"Back to Gallipoli"*, Nov 17, 1918, pg. 11.
- The Times, *"Allied Fleet at the Dardanelles"*, Nov 13, 1918, pg. 9.
- The Times, *"Allied Fleet Off Constantinople"*, Nov 14, 1918, pg. 7.
- Toronto Daily Star, *"Turks Surrender; Fighting Ceased at Noon"*, Oct 31, 1918, pg. 1.

EKLER

Mondros Mütarekesi'nin Osmanlı Tutanaklarına Dair Bir Sayfa

present.

Vice-admiral Sir B.A. Gough Calthorpe.

Rear-admiral M. Culme Seymour.

Paymaster captain C.E. Lynes.

Commander C.C. Dickens.

Raouf Bey Minister of Marine.

Hikmet Bey. Foreign Secretary.

Saadullah Bey. Military Member.

The Turkish Delegates presented their credentials and the Commander-in-chief read the signal authorising him to treat with them.

COMMANDER-IN-CHIEF. This is the first condition. The opening of the Dardanelles and secure access to the Black Sea. Allied occupation of the Dardanelles and Bosphorous forts.

RAOUF BEY. This is an article that we understand perfectly, what is meant by it. To pass through the Dardanelles and get to the Black Sea you want to be safely secured so that they will not be closed again. There are, according to my opinion, other ways to obtain this. We object to see these forts occupied by you and your Allies on account of the internal condition of the Turkish Empire. I may say with full responsibility that to-day we have full command of the situation in Turkey, the internal situation. But if the Allied Powers take command of the forts they give the chance to the different nationalities in Turkey to make a lot of trouble. This will diminish the hope

CONDITIONS OF AN ARMISTICE AGREED TO AND CONCLUDED
BETWEEN

Vice Admiral the Honourable Sir SOMERSET ARTHUR
GOUGH-CALTHORPE, British Commander-in-Chief of the
Mediterranean Station, acting under authority from
the British Government, in agreement with their
Allies,

AND

His Excellency RAOUF BEY, Turkish Minister of Marine,
His Excellency RECHAD HIKMET BEY, Turkish Under-Secretary
for Foreign Affairs,
Lieutenant Colonel SAADULLAH BEY, Turkish General Staff,
acting under authority from the Turkish Government.

- ONE. Opening of Dardanelles and Bosphorus and secure
access to the Black Sea.
Allied occupation of Dardanelles and Bosphorus forts.
- TWO. Positions of all minefields, torpedo tubes and
other obstructions in Turkish waters to be indicated
and assistance given to sweep or remove them as may be
required.
- THREE. All available information as to mines in the Black
Sea to be communicated.
- FOUR. All Allied prisoners of war and Armenian interned
persons and prisoners to be collected in Constantinople
and handed over unconditionally to the Allies.

FIVE.

- 5 -

TWENTY-TWO. Turkish prisoners to be kept at the disposal of the Allied Powers. The release of Turkish civilian prisoners and prisoners over military age to be considered.

TWENTY-THREE. Obligation on the part of Turkey to cease all relations with the Central Powers.

TWENTY-FOUR. In case of disorder in the six Armenian vilayets the Allies reserve to themselves the right to occupy any part of them.

TWENTY-FIVE. Hostilities between the Allies and Turkey shall cease from noon, local time, on Thursday, 31st October, 1918.

Signed in duplicate on board His Britannic Majesty's Ship "AGAMEMNON" at Port Mudros, Lemnos, the 30th October, 1918.

Arthur Jayetope.
Hassim Raouf
Mehmet Mikmet
Sakallay

Mondros Mütarekesi'ni imzalamaya giden Osmanlı heyeti. Solda oturan Rauf Bey (Orbay), sağda oturan Hariciye Müsteşarı Reşat Hikmet Bey. Arkada sağda heyet kâtibi Ali Bey (Türkgeldi), ortada Yzb. Tevfik Bey, solda yaver Yzb. Sait Bey. Yarbay Sadullah Bey (Güney), heyete İzmir'de katıldığı için fotoğrafta yer almamıştı.